Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат

معرفت

MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1993 ЙИЛ 16 ЯНВАРЬ, ШАНБА

№ 4 (6515).
Баҳоси 4 сўм.

ИЛҒОР УСУЛДАГИ ДАРС

Абдулла Қодирий номли 15-ўрта мактабда Тошкент туманидаги она тили ва адабиёт ўқитувчилари ҳамда ташкилотчиларнинг семинари бўлиб ўтди. Саксон нафарга яқин семинар иштирокчилари, аввало, мактаб билан яқиндан танишишди, дарсларни кузатдилар.

Ўқитувчи Одил Ҳусанов 11-«А» синфда тест усулидан фойдаланиб она тилидан машғулот ўтди. Ҳар бир ўқувчига саволлар ёзилган карточкалар тарқатилди. Болалар саволларни ўқиб, бир неча жавобдан битта тўғрисини топишга ҳаракат қилдилар. Қўйилган баллга қараб ўқувчилар билими комиссия томонидан баҳолаб борилди. Қизиқарли ташкил этилган дарс давомида 9 ўқувчи «аъло» баҳоланди.

8-«А» синфда эса ўқитувчи Назира Умурзоқова саволлар майдони усулида адабиёт дарсини ўтди. Дарснинг мавзуи буюк шоир Бобур ҳаёти ва ижодига бағишланган эди. Бир ўқувчи чиқиб саволлар ёзилган катта доирани айлантириб турди. Болалар ўзларига тушган саволлар бўйича жавоб қайтариб, билимларига яраша баҳоландилар. Улар «Бобурнома» асари, Пиримқул Қодировнинг «Бобур» романи ва бошқа адабиётларда шоир ва саркарданинг ҳаёти қандай акс эттирилгани ҳақида ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришди.

Шунингдек, семинар иштирокчилари она тили ва адабиёт ўқитувчиларидан Раъно Қудратова, Нигора Умарова, Шоҳида Мирсолиева, Салима Каримова, Соҳиба Зияеваларнинг дарсларини ҳамда 3-«Б» синфда Турсуной Холдорованинг «Қушлар бизнинг дўстимиз», 6-«В» синфда Саодат Шодиеванинг «Истиқлол муборак», 7-«А» синфда Шоҳида Мирсолиеванинг «Мустақиллик йўлидан» мавзуида ўтказган тарбиявий соатларни кузатишди, сўнг таҳлил қилиб, юқори баҳолашди. Муҳокамада дарсларда кўргазмали воситалар ва дидактик материаллардан кенг фойдаланилгани, болалар мавзуларга катта қизиқиш билан ёндашишгани, муаллимлар ўз маҳоратларини намойиш этишгани якдиллик билан таъкидланди.

Семинарнинг энг қизиқарли қисми залда уюштирилган «Жаҳон сардори бўл, юртим ўзбегим» мавзуида ўтказилган адабий-мусиқали композиция бўлди. Бу тадбирга, айниқса, ёш ва изланувчан мусиқа ўқитувчиси Аброр Мирзамаҳмудовнинг муносиб ҳиссаси қўшилди. Болалар жонажон Ўзбекистон, истиқлолимиз ҳақидаги шеър, қўшиқ ва рақсларни ижро этдилар. Бадиий қисмда ёзувчилардан Худойберди Тўхтабоев, Хуршид Дўстмуҳаммад, истеъдодли шоира Умида Абдуазимовалар иштирок этишди ва йиғилганларга ўз ижодий йўллари тўғрисида гапириб, болаларнинг саволларига жавоб беришди.

Семинарда қўшни Қозоғистон Республикасининг Сариёғоч туманидаги Улуғбек номли 27-мактаб вакиллари ҳам иштирок этишди.

Тилла ТЎХЛИЕВА,
Тошкент туманидаги Абдулла Қодирий номли 15-ўрта мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси.

Пойтахтимиздаги 46-ҳунар-техника билим юртида фақат қизлар ўқишади. Боиси, у ерда тикувчиликнинг сир-асрорлари ўргатилади. Қизлар устозларининг мазмунли маърузаларидан сўнг, замонавий асбоб-ускуналар олдида ўз амалий билимларини оширишади.

ТАСВИРЛАРДА: 1). З. Мавлонова ўқувчиларга компьютердан тикувчиликда қандай фойдаланиш сабоғини бераяпти. 2). Бўлғусида бичувчи-тикувчиликни касб этиш орзумандларига цех устаси Ш. Ҳабилова амалий машғулот ўтказяпти.

Р. АЛЬБЕКОВ суратлари.

ШАНБА — ЧОР-ШАНБА

МАМНУН БЎЛДИЛАР

Андижон шаҳридаги Ҳамид Олимжон номли 4-ўрта мактаб жамоаси илм масканининг оталиқ ташкилоти бўлмиш Андижон трикотаж ишлаб чиқариш бирлашмаси (бош директори Ш. Зайнобиддинов), «Андижанирмаш» заводи (директори Қ. Парпиев) жамоаларидан чексиз миннатдор бўлдилар. Бунинг боиси бор. Улар бозор иқтисодиёти шароити қийинчиликларига қарамай, мактабда аъло баҳоларга ўқиётган 12 нафар ўқувчини (ҳар бирига 100 сўм миқдорида) стипендия билан таъминлаётирлар.

Ш. КЕЛДИЕВ.

МУСТАҚИЛЛИККА БАҒИШЛАНДИ

Яқинда Ю. Ражабий номидаги Тошкент педагогика билим юртида биринчи Конституциямиз ҳамда давлат Мадҳиямизнинг қабул қилинишига бағишланган тантанали йиғин ўтказилди. Бу йиғинда сўзга чиққанлар Ўзбекистон тарихи, маданияти ёдгорликларига ҳурмат кўзи билан қараш, табиатни асраш, инсоний ҳақ-ҳуқуқларнинг барчаси Конституциямизнинг асосий мазмунини ташкил этганлиги тўғрисида тўлқинланиб гапирдилар.

Шундан сўнг талабаларга давлат Мадҳияси матни тушунтириб берилди ва мусиқа ўқитувчилари бошчилигида ижро қилинди.

Тантана сўнгида сўзга чиққан талабалар мустақил Ўзбекистон фуқаролари бўлганларидан ғурурланажакларини, ўзларининг билим ва маҳоратларини келажакда ўзбек маданияти, мусиқасини ривожлантириш йўлида сарф қилмоқчи эканликларини изҳор қилдилар.

Б. АЗИМОВ.

ИСМОИЛИЙ МАКТАБИ

Олтиариқ туманидаги 29-ўрта мактабга эл суйган адиб — Мирзакалон Исмоилий номи берилди. Тантана муносабати билан ёзувчининг жияни ҳожи Тоҳир Малик илм масканига ташриф буюрди. Унинг ташрифи мактабда икки адиб — Мирзакалон Исмоилий ва Тоҳир Маликнинг ижодий кечасига айланди.

Юқори синф ўқувчилари Н. Мадаминова, Д. Тешабоева, М. Ҳасанова, Ҳ. Турсунова, М. Азимовалар муаллимлари С. Эргашева, С. Тешабоева, ташкилотчи О. Қирғизбоевалар бошчилигида Мирзакалон Исмоилий асарларидан саҳналар ижро этишди. Тантана сўнгида Тоҳир Малик тоғаси — Мирзакалон Исмоилий ҳақидаги хотиралари билан ўртоқлашди.

Мухбиримиз.

«Маърифат»да босилгач

«ЎҚИТУВЧИ НЕГА НОРОЗИ?»

«Ўтган йили республикамиздаги барча ўқитувчилар янги Низомга биноан аттестация ғўригидан ўтказилди, уларга тоифалар берилди. Аммо тоифаларни белгилашда бир қатор адолатсизликка йўл қўйилди. Яъни, бу кўрсаткич мактабларнинг аттестация комиссиялари томонидан белгилангани билан, улар район халқ таълими бўлимида тўғридан-тўғри ўзгартирилди. I тоифага тавсия этилган ўқитувчилар II тоифага, II тоифага тавсия этилганлар эса «ўқитувчи — мутахассис»ликка тушириб қўйилди...» Бу сатрларни Қашқадарё вилояти Шаҳрисабз районидаги Мирзо Улуғбек номли мактабнинг тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосари Н. Мусурмоновнинг «Маърифат»да чоп этилган (1992 йил 4 ноябрь) «Ўқитувчи нега норози?» сарлавҳали мактубидан келтирдик. Танқидий хат газетада босилгач, Қашқадарё вилояти халқ таълими бошқармаси эътиборига ҳавола қилинганди. Яқинда бошқармадан расмий жавоб олдик. Унда шундай сатрлар битилган: «Ўқитувчи нега норози?» мақоласи юзасидан текширишда шу нарса маълум бўлдики, мактабда ўтказилган аттестация қарорини район халқ таълими бўлими асоссиз равишда ўзгартирган. Мактаб ўқитувчилари Н. Мусурмонов, Э. Ўроқов, С. Пармонов, С. Авлаевларга биринчи тоифа берилган бўлсада, улар иккинчи тоифага туширилган. Бу билан ўқитувчиларни навбатдан ташқари аттестациядан ўтказиш тўғрисидаги Низом асоссиз равишда бузилган. Аттестация комиссиясининг хулосасидан норози бўлган 109 ўқитувчидан 76 нафарининг тоифаси қайта ўзгартирилди. Айрим ўқитувчиларга «аттестациядан ўтказиш муддати тугади, бир йилдан кейин ариза беринг», дейилган. Пировардида ўқитувчилар навбатдаги аттестациядан умид қилиб юришган. Низомда кўрсатилишича, навбатдаги аттестация фақат уч йилдан сўнггина ўтказилади.

Шунингдек, синфларда ўқувчилар сони 15 нафардан кам бўлганлиги учун синф раҳбарлигига ва дафтар текширишга ҳақ тўлаш амалдаги кўрсатмаларга биноан тўғри тўлангани маълум бўлди.

Шаҳрисабз район халқ таълими бўлими раҳбарлари навбатдан ташқари аттестация ўтказишда йўл қўйган айрим камчиликларини тан олдилар. Ушбу мақола вилоятдаги барча район халқ таълими бўлимларида ўрганилди, тегишли хулосалар чиқариб, тадбирлар белгиланди.

Расмий жавобга вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғининг муовини Р. Мусурмонов имзо чеккан.

БОНГ УРАМИЗ!

ЭГАСИЗ ҚОЛГАН «БЎСТОН»

ЁХУД БИР БОҒЧАДАГИ АЯНЧЛИ АҲВОЛ

«Ҳамма яхши нарсалар — болаларга!» шиори етти яшардан етмиш яшаргача қанчалик ёд бўлиб кетган бўлса-да, бироқ айни вақтда баъзи жойларда болаларга ғамхўрлик йўқ даражада эканлиги ҳам сир эмас. Болалар тақдири, тарбияси ва келажагига бефарқлик, аввало, мактаблар ва боғчалар билан боғлиқ ташкилотлар раҳбарлари фаолиятида содир бўлмоқда. Буни Қашқадарё вилояти Нишон тумани ҳудудида жойлашган, аммо юз эллик чақирим узоқдаги Деҳқонобод туманига қарашли «Партия XXV съезди» давлат хўжалигининг «Бўстон» боғчаси мисолида ҳам кўриш мумкин. Яхши ният билан очилган «Бўстон» кимларнингдир лоқайдлиги, масъулиятсизлиги, бефарқлиги туфайли йиллар ўтиши билан чўлга айланди. Бир мисол. Болаларга етарли миқдордаги тўйимли озиқ-овқат беришни қўйинг, ҳатто бу ерда ичимлик тоза сув ҳам йўқ. Тарбиячи ва хизматчилар ташиб келтирган сув эса на овқатга, на ювиб-чайишга ва на ичишга етади. Боғчада оддий мусиқа асбобларини топиш амри маҳол. Иссиқлик тафтини камайтиргичга боғча зор бўлиб, ёз кунлари ёш болалар иссиқдан нафас ололмай қийналишади. Қишда эса очиқ майдонга тўкилган кўмир (кўмирхона қуришга на 8 дона шифер, 8 та ёғоч, на давлат хўжалиги бошлиқларида қунт-эътибор топилади) намлигидан ёнмайди.

Хуллас, шароитнинг йўқлигидан, аҳволнинг мушкуллигидан нажот ахтариб Деҳқонобод тумани агросаноат бирлашмасининг ходими, болалар боғчаларига масъул бўлган Э. Шералиев билан бу ҳақда суҳбатлашдик.

— Ҳозир, — деди Э. Шералиев, — «Бўстон» болалар боғчасидаги аҳволни яхшилашга биз масъул эмасмиз. Чунки боғча «КПСС XXV съезди» давлат хўжалигига қарашли бўлиб, бу хўжалик вилоят қоракўлчилик тресτи ихтиёрига ўтди. Ҳатто, уч йилдан буён бирон совутгич (холодильник) олиб беролмаймиз. Хўжалик раҳбарларининг парвойи фалак. Ҳанузгача болалар ёзда салқинлаб ўйнайдиган айвон ҳам йўқ. Вилоят қоракўлчилик тресτи хўжаликни ўз ихтиёрига олса ҳам, болалар учун заррача қайғурмайди. Ҳар ҳолда вилоят агросаноат бирлашмаси бўлинмас фондидан «Бўстон»даги аҳволни яхшилашга маблағ ажратса бўлади. Аммо бу идоранинг шу соҳа бўйича масъул ходимлари «Бўстон»ни трест боқсин» деган ақидага ёпишиб олишган...

Хуллас, ушбу 50 ўринли боғчага на туманда, на вилоятда, ва на хўжаликда эга бор! Наҳотки, шундай бўлиши мумкин бўлса? Ақл бовар этмайди. Болакайларнинг тақдири, келажаги, соғлиги киприкдаги кўз ёшидек омонат турибди. Мудира Турсунтош Абраеванинг илтижолари, шикоятлари сувга чўккан тошдек изсиз кетмоқда. Не орзу-умидлар билан боғчага мусиқа илмидан сабоқ беришга келган олий маълумотли Гулмурод Холиқов оддийгина доира ёхуд рубоб излаб сарсон.

Бу ердаги ҳасратларни, камчиликларни айтган билан асло тугамайди. Аммо мақсадимиз бошқачароқ. «Эгасиз боғча»нинг вақти келиб эгаси топилармикин? Эҳтимол, бу ҳақда вилоятдаги масъул кишилар бирор фикр билдиришар.

Абдиолим ЭРГАШЕВ.

Кўнгил чигили

ҲАР ИШНИНГ ЎЗ УСТАСИ БОР

Коллеж, гимназия, лицей... Бир неча йиллар илгари бошқа бир оламга мансубдек туюлган бу сўзларга ҳам тобора кўникиб бораяпмиз. Жаҳон мамлакатлари тажрибасида синовдан ўтиб келаётган бундай билим масканларининг ташкил этилиши таълим тизимида янги йўналишларни бошлаб берганлиги шубҳасиз. Лицей — мактаблар билан институтлар ўртасида шартномалар тузилаётгани, институт олимларининг ўқув дарсларига жалб этилаётганлиги ҳам ана шу йўналишдаги янги ишлардандир. Бироқ менинг назаримда, фан номзодлари, доцент ва профессорларни дарс ўтиш учун лицей-мактабларига ишга таклиф этиш тажрибаси охиригача чуқур ўйлаб кўрилмаган. Гап бу ерда институт домлалари билим даражаси ҳақида кетаётгани йўқ, албатта. Гап шундаки, институт талабалари ва мактаб ўқувчилари руҳияти ўртасида катта тафовут мавжуд. Маълум кўникмага эга бўлган талабаларга билим бериб келаётган домлалар мактаб ўқувчилари руҳиятига чуқур кириб бориши қийинроқ. Институтда талаба домлага яқин туришга интилса, лицей-мактабларда ўқитувчи ўқувчига яқинроқ бўлиши лозим. Демоқчиманки, катталарни даволовчи врач ҳар қанча кучли бўлса-да, шундай даражадаги болалар шифокорининг ўрнини босавермайди.

Менимча, лицей-мактабларга асосан чуқур билимли, эртаю кеч ўқувчилар дарду ташвиши билан яшай оладиган мутахассис ўқитувчиларни жалб этиш керак.

Институт домлаларини эса маълум мавзулар ва амалий машғулотлар юзасидан дарс ўтишга таклиф этиш мақсадга мувофиқроқ. Шундай қилинса, биринчидан, мактаб ўқувчиларининг ҳам, домлаларнинг ҳам ишга масъулияти ортади, иккинчидан, болалар учун қиёсий мушоҳада юритиш имконияти яратилади.

О. РАҲМАТОВ.

МЕҲНАТИНГ ҚАДРЛАНСА...

40—60-йилларда ўқитувчи номи жуда улуғланарди. Уларни шаҳар-қишлоқларда жуда қадрлашарди, колхоз раислари, райком секретарларигача қаттиқ ҳурмат қилишарди.

Афсуски, кейинги пайтда уларга бўлган муносабат жуда ўзгариб кетди. Шу даражага етдики, қўлида таҳсил олган дала ҳисобчиси, бригада бошлиғи ҳам ўқитувчига буйруқ берадиган бўлди. Натижада ота-оналарнинг мактабга, фарзанди таълим-тарбиясига бўлган қизиқиши сусайиб кетди. Тўғри, ўқитувчининг меҳнати қадрланяпти, маоши оширилди, хуллас, мактабга бўлган муносабат ўзгаряпти. Лекин 20—30 йил ичида қўлдан кетган обрў икки-уч йилда аслига қайтиши қийинга ўхшайди. Ўқитувчи обрўсининг тушиши сабаб бўлса керак, кўплаб ёшларимиз қўлида дипломи бўла туриб, ёғлироқ касбларга ўтиб кетишяпти.

Жумҳуриятимизда санъаткорлар, шоир-ёзувчилар, олим ва бошқа касб эгаларининг юбилей кечалари ташкил этилади, миллионлаб халққа намойиш қилинади. Лекин 30—40 йиллаб халқимиз фарзандларига маънавият, зеҳн, билим, маҳорат улашаётган маорифимиз жонкуярлари ҳақида лом-мим дейилмаслиги кишини жуда ажаблантиради. Уларнинг сермашаққат меҳнатларини улуғлаш ва эъзозлаш билангина ёш ўқитувчиларни виждонан, ҳалол ишлашга ундаган бўламиз. Қилинган меҳнат қадрлансагина келгуси ишлардан ижобий натижалар кутиш мумкин.

Нурбек РАҲИМ.

ЯНГИ СИНОВ УСЛУБИ

ТЕСТ САВОЛЛАРИГА ҚИЗИҚАСИЗМИ?

«Ҳурматли «Маърифат» газетаси ходимлари! Мени бу йилги олий даргоҳларнинг айримларида тажриба учун қўлланилган «Тест синовлари»нинг саволлари қизиқтиради. Сир бўлмаса, ўша тест саволларидан айримларини матбуотда эълон қилсангиз. Бу кўпчилик ўқитувчилар учун катта ёрдам бўларди.

Бўстонлиқ тумани Чинор қишлоғида яшовчи кекса педагог

Ҳикмат ҚОРАБОЕВ.»

Таҳририятимизга юқоридаги мазмундаги хатлар жуда кўп келмоқда. Дарҳақиқат, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги олий ўқув юртлари кундузги бўлимларига талаба танлов маркази (ЎРТТМ) раҳбари, жонкуяр ташкилотчи Ислом Турсунов бошчилигида шу йил жумҳуриятимизнинг 19 та олий ўқув юртида тажриба тариқасида ўтказилган тест синовлари ижобий натижа берди. Абитуриентлар илк бор ўз тақдирларини ўзлари белгилаш имконига эга бўлдилар. Шунинг учун бўлса керак, қабулнинг бу янги усули нафақат абитуриентларда, балки ўқитувчилар, ота-оналар, бир сўз билан айтганда, кенг жамоатчиликда катта қизиқиш уйғотмоқда. Муштарийларимизда маълум бир тасаввур ҳосил қилиш учун саволлар китобчасидан намуналар беришни лозим топдик. Қуйидаги саволлар китобчанинг «В» вариантидан олинди.

Тушунарли бўлсин учун яна бир бор эслатиб ўтамиз. Тест синовларида келтирилган ҳар бир саволга беш хил жавоб берилган бўлиб, улардан фақат биттаси тўғри жавобдир. Марҳамат, билимингизни синаб кўринг!

ЎЗБЕК ТИЛИ:

1. Қайси гапда соф кўмакчи қўлланилган?

А. Сами кўп китоб ўқиди.
В. Карим уйига қараб кетди.
С. У эрталабдан ишга киришди.
Д. Жаҳон бўйлаб тинчлик қўшиғи янграр.
Е. Дарсни пухта тайёрлаганим учун «5» баҳо олдим.

2. Қуйидаги гапдаги сифатдошни топинг.

Айтилган сўз — отилган ўқ.

А. Сўз, ўқ.
В. Айтилган, отилган.
С. Отилган, ўқ.
Д. Айтилган, сўз.
Е. Ўқ, айтилган.

3. Қуйидаги гаплардан қайси бири шахси умумлашган гап?

А. Отларга қара, қариндош.
В. Тонг ёриша бошлади.
С. Илмни меҳнатсиз эгаллаб бўлмайди.
Д. Қиш бошланди.
Е. Сиҳат тиласанг, кўп ема.

4. Қуйидаги мисол эргашган қўшма гапнинг қайси турига мансуб?

Қаерда аҳиллик бўлса, ўша ерда унум бўлади.

А. Тўлдирувчи эргаш гапли қўшма гап.
В. Ўрин эргаш гапли қўшма гап.
С. Тўсиқсиз эргаш гапли қўшма гап.
Д. Пайт эргаш гапли қўшма гап.
Е. Аниқловчи эргаш гапли қўшма гап.

АДАБИЁТ:

1. Ўзбек демократик адабиётининг асосий хусусиятлари қайсилар?

А. Дидактик, тарихий, мажозий — тимсолий мавзулари кенг ёритилади.
В. Маърифатпарварлик, сатира ва юмор кенг ўрин тутади.
С. Комик, маҳбуба ва ағёр образлари тасвирига бағишланган асарлар кўплаб яратилди.
Д. Саргузашт, фантастик — ҳаёлий асарлар сероб бўлди.
Е. Бу даврда шаклбозлик, қуруқ мадҳу сано, хаёлдаги ёр образларини куйлаш устун бўлди.

2. Ҳ. Ҳ. Ниёзийнинг қандай педагогик асарларини биласиз?

А. «Таҳсибус сибён», «Гулистон», «Ўқиш китоби», «Эски мактаб».
В. «Қиз бола ёки Ҳолида», «Ўқиш китоби», «Эски мактаб».
С. «Енгил адабиёт», «Ўқиш китоби», «Қироат китоби».
Д. «Гулистон», «Ўқиш китоби», «Эски мактаб».
Е. «Енгил адабиёт», «Қироат китоби», «Эски мактаб».

3. А. Навоийнинг энг катта ғазаллар тўплами қандай ном билан аталади?

А. «Ҳазойин-ул маоний».
В. «Девони Фоний».
С. «Хамса».
Д. «Муҳокаматул луғатайн».
Е. «Хамсатул-мутаҳаййирин».

4. Ойбекнинг «Қутлуғ қон» романида қайси давр воқеалари тасвирланган?

А. XV — XVI аср воқеалари.
В. Улуғ Ватан уруши даври воқеалари.
С. 1917 йил Октябрь инқилоби арафасидаги воқеалар.
Д. Қишлоқ хўжалигини коллективлаштириш даври воқеалари.
Е. Саноатни индустрлаштириш даври воқеалари.

МАТЕМАТИКА:

1. Электркабелнинг бир килограмми 13 м. 25 см. чиқади. 7 кг 200 г оғирликдаги кабелнинг узунлиги қанча бўлади?

Жавоб: А) 95 м 4 см; В) 95 м 40 см; С) 100 м; Д) 954 м; Е) 954 см.

2. Пахта ҳосилидан 35 фоиз тола чиқиши аниқланди. 7 тонна тола ажратиб олиш учун қанча пахта заводга юборилиши керак?

Жавоб: А) 20 т; В) 24 т; С) 25 т; Д) 35 т; Е) 70 т.

3. Агар 20 сўмга 4 та газета ва 4 та журнал, ёки 8 та газета ва 3 та журнал олиш мумкин бўлса, бир йиллик (яъни 12 та) журнал нархи неча сўм бўлади?

Жавоб: А) 40 сўм; В) 48 сўм; С) 56 сўм; Д) 64 сўм; Е) 50 сўм.

4. Тенгсизликлар системасини ечинг.

$$x < 2$$
$$x > -5$$
$$-1 < x$$

Жавоб: А) (—1; —5); В) (—00; +00); С) (—1; 2); Д) (—1; +00); Е) Бўш тўплам.

СОЦИАЛ БИЛИМЛАР

ТАРИХ:

1. XVI асрнинг биринчи ярмида Ўрта Осиё халқларининг тарихи, этнографияси ва адабиётига доир ёзилган асарни аниқланг.

А. «Таворихи Гузида Нусратнома».
В. «Бобирнома».
С. «Шайбонийнома».
Д. «Тазкиратуш Шуаро».
Е. «Ҳафт иқлим».

2. 1916 йилги халқ ҳаракати асосан нимага қарши кўтарилди?

А. Озиқ-овқат нархининг кўтарилиши.
В. Солиқларнинг кўпайиши.
С. Судхўрлик, чайқовчиликнинг кучайиши.
Д. Мардикорликка олиш.
Е. Хомашёларнинг давлат томонидан мажбуран арзон нархда сотиб олиниши.

3. Биринчи жаҳон уруши келиб чиқишининг асосий сабаби?

А. Капиталистик мамлакатларнинг империализм босқичига чиқиши.
В. Австор-Венгрия тахт вориси Франц Фердинанднинг ўлдирилиши.
С. Мамлакатларда ишчилар ҳаракатининг кучайиши
Д. Сиёсий ишчи ташкилотларнинг кучайиши.
Е. Дунёни қайтадан тақсимлаш учун империалистик мамлакатлар ўртасида зиддиятнинг кучайиши.

4. Мовароуннаҳрда Аштархонийлар сулоласининг асосчиси ким?

А. Боқи Муҳаммад.
В. Жонибек Султон.
С. Вали Муҳаммад.
Д. Имомқулихон.
Е. Убайдуллохон.

ЖУҒРОФИЯ:

1. Кимёвий йўл билан ҳосил бўлган чўкинди жинслар гуруҳини аниқланг.

А. Оҳактош, бўр.
В. Гипс, ош тузи.
С. Мармар, кварцит.
Д. Гранит, базальт.
Е. Қум, қумтош, гил.

2. Қозоғистон паст тоғларининг ҳосил бўлишида қайси жараён асосий ролни ўйнаган?

А. Денгиз тагининг очилиб қолиши.
В. Тоғларнинг ташқи кучлар таъсирида емирилиши.
С. Дарё оқизиб келтирган ётқизиқлар.
Д. Кўлларнинг ётқизиқлар билан тўлиши.
Е. Музликлар келтирган ётқизиқлар.

3. Қайси табиий ресурс тикланадиган ресурслар типига киритилади?

А. Кўмир, нефть.
В. Металл рудалари.
С. Сув ресурслари.
Д. Шамол энергияси.
Е. Геотермал энергия.

4. Қор ва ёмғирдан тўйинувчи Ўзбекистондаги дарёни аниқланг.

А. Амударё.
В. Чирчиқ.
С. Оҳангарон.
Д. Зарафшон.
Е. Сирдарё.

Табиий фанлар:

1. Массаси 1 кг бўлган тўп 5 м/сек тезлик билан келиб силлиқ деворга перпендикуляр эластик урилди ва орқага қайтиб кетди.

Девор импульсининг ўзгариши неча килограммнинг метрга кўпайтмаси ва секундга бўлинмасида бўлади?

А. 5; В. 10; С. 0,1; Д. 15; Е. 0,5.

2. Қуйида келтирилган таърифларнинг қайси бири валентлик тушунчасининг моҳиятини тўла ифодалайди?

А. Айни элемент атомининг ток, сондаги электронлар сони.
В. Айни элемент атомининг химиявий боғ ҳосил қилишда иштирок этган валент электронлар сони.
С. Айни элемент атомининг ток, сондаги электронлар сони.
Д. Айни элемент атомининг бошқа элемент атомлари билан ҳосил қилган химиявий боғланишлар сони.
Е. Айни элемент атомининг бошқа элементнинг муайян сондаги атомларини бириктириб олиши.

3. Д. И. Менделеев даврий қонунни кашф этишда атомнинг қандай хоссаларини асос қилиб олган эди?

А. Физик ва химиявий хоссалари.
В. Атом массаси ва химиявий хоссалари.
С. Химиявий хоссаси ва ишлатилиши.
Д. Физик хоссалари ва ишлатилиши.
Е. Химиявий хоссаси ва табиатда тарқалиши.

4. Органик химия соҳасида кашфиёт қилган олимларни кўрсатинг.

1. М. В. Ломоносов. 2. Ж. Дальтон. 3. Й. Я. Берцелиус. 4. А. М. Бутлеров. 5. С. В. Лебедев. 6. М. Фарадей.

А. 2 ва 3.
В. 1 ва 3.
С. 4 ва 5.
Д. 2 ва 4.
Е. 1 ва 2.

5. Органик моддалар поянинг қайси қисми орқали ҳаракат қилади?

А. Ёғочлик қисми орқали.
В. Ўзак қисми орқали.
С. Пўстлоқ орқали.
Д. Пўстлоқнинг тўрсимон найчалари орқали.
Е. Пўстлоқнинг пўкак қисми орқали.

Қуйидаги туркумларнинг қайси бирига чала ўзгариш йўли билан ривожланувчи ҳашаротлар киради?

А. Қаттиқ қанотлилар туркуми.
В. Тангача қанотлилар туркуми.
С. Парда қанотлилар туркуми.
Д. Икки қанотлилар туркуми.
Е. Тўғри қанотлилар туркуми.

Нафас олганда ўпкага кирадиган ҳавонинг таркибидаги 21% кислороддан неча проценти қонга сўрилади?

А. 5—6 проценти.
В. 8—10 проценти.
С. 11—12 проценти.
Д. 15—16 проценти.
Е. Ҳаммаси қонга сўрилади.

Қуйидаги ҳайвон маҳсулотларининг қайси бирида энг кўп энергетик қиймат (КЖда) бўлади?

А. Мол гўштида.
В. Чўчқа гўштида.
С. Эритилган мол ёғида.
Д. Голланд пишлоғида.
Е. Сигир сутида.

БАЙНАЛМИЛАЛЧИ МУАЛЛИМ

Тил билган дил билади, — дейди донолар. Маорифчиларимиз орасида маҳаллий миллат вакиллари қатори қардош миллатларнинг вакиллари ҳам халқ фарзандига сабоқ бериб, мустақил жумҳуриятнинг келажак пойдеворини мустаҳкамлаш йўлида астойдил меҳнат қилаётганлар кўпчиликни ташкил этади.

Ана шундайлардан бири Жиззах вилояти Пахтакор туманидаги 9-ўрта мактабнинг математика фани мутахассиси Хван Ольга Борисовнадир. У узоқ йиллардан бери ўзбек ўқувчиларига математика сирларини, унинг мураккабликларини ўргатиб келмоқда.

— Мактабимизда математика фанига қизиқувчи ўқувчилар жуда кўпчиликни ташкил қилади, — дейди у фахр билан. — Бу борада алоҳида тўгараклар ҳам ташкил этганмиз. Мақтанишга йўймайсиз, ўқувчиларимизнинг кўпчилиги туманлараро ўтказилган беллашувларда бир неча марта совринли ўринларни қўлга киритишган. Умуман, катта жамоамиз турли миллат вакилларидан ташкил топган. Илм масканимизда ҳар бир нарса, ҳар бир янгилик ўртада муҳокама қилиниб, жорий этилади.

Ҳа, байналмилалчи муаллиманинг айтганидек мактабда ўрнак олса арзигулик ишлар жуда кўп. Ушбу билим даргоҳидаги кўпчилик фан мутахассисларининг ижодий ишлари туманда, вилоятда бир неча бор оммалаштирилган. Шу жумладан, Ольга Борисовна Хванни ҳам туманда кўпчилик яхши билишади. Ундан сабоқ олган ўқувчиларнинг айримлари устози изидан бориб, муаллимлик касбини эгаллашган.

СУРАТЛАРДА: О. Б. Хван дарсдан сўнг математика тўгарагида машғулот ўтказмоқда. Замира Камолхўжаева эса тўгаракнинг фаол аъзоларидан.

У. ҚУШВОҚОВ тасвирга олган.

БЎЛИМДА ИШЛАР ҚАНДАЙ

САРҲИСОБ

Газета — дунё кўзгуси, кундалик ҳаётимиз ойнаси. Унда замондошларимиз меҳнати, орзу-умидлари, фикр-ўйлари ва ечимини кутаётган муаммолар акс этади. Зотан, «Маърифат» ҳам жумҳуриятимиз зиёлилари — халқ таълими ходимларининг илмий-амалий педагогик мулкига айланган.

Газетамиз бошқа матбуот органлари каби ҳаётга кириб янги йўналишларини белгилаб олган. Бўлимлар ўз ишларини қайта кўриб, истиқлол режаларини амалга оширмоқда.

Таҳририятнинг фан, олий таълим, педагогика техникумлари ва ҳунар-техника билим юртлари бўлимида 1992 йил қандай из қолдирди? Бу йилги режалари қандай?

Бўлимнинг бир қанча рукнлари мавжуд. Жумладан, «Мерос», «Жасорат ва жароҳат», «Ҳақиқат ва адолатни ҳимоя қиламиз», «Илғор тажриба минбари», «Олим фикри», «Қардошлик оиласида» каби рукнлар остида йил давомида долзарб мавзуларда материаллар ёритилди. Улардан муштарийлар озми-кўпми маънавий-руҳий озиқ олганлар. Уларга мақбул бўлган материаллар юзасидан келган акс-садолар ҳам газета юзини кўрди.

«Қардошлик оиласида» рукни остида берилган махсус сон ва подборкаларда ўзбек, тожик, қирғиз, ва қозоқ педагогларининг дўстлик, ҳамкорлик ва илғор тажрибалари ўз ифодасини топди. «Илғор тажриба минбари» рукни остида газетада берилган «Менинг болажонларим» (Наманган), «Боғча опам сози бор», «Парвоз» (Хоразм), «Нурли томчилар» сарлавҳали очеркларда мактаб олий таълим соҳасидаги ҳамкорлик самаралари қаламга олинди. Бўлим кўтарган илғор тажриба мактабларининг айримлари Ўзбекистон республикаси халқ таълими вазирлиги коллегиясида кўриб чиқилди ва номдор ўқитувчиларниг иш тажрибалари оммалаштирилди.

БОЗОР иқтисодиёти муносабати билан олий таълимга доир муаммолар ва талабалар тақдири бўлимнинг диққат марказида. «Қандай яшаяпсан, талаба?» рукни остида берилган долзарб мақолалар шу масалага бағишланди.

Ноҳақ қатағон қилинган, ҳуқуқлари поймол этилган айрим олим ва педагогларнинг фуқаролик ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, уларнинг меҳнатини рўёбга чиқаришда бўлим фаоллик кўрсатмоқда. «Ҳақиқат ва адолатни ҳимоя қиламиз» рукни остида ёритилган «Аллома тақдири», «Қомусимиз — номусимиз», «Ҳаётим — кураш фалсафаси» сарлавҳали танқидий очерклар ўқувчилар эътиборини қозонди. Газета ҳақиқат ва адолатни ҳимоя қилди. Ҳақиқат ғолиб келди.

«Маърифат»нинг ўтган йил 24 март сонида босилган «Институтда дув-дув гап» сарлавҳали танқидий мақолада Қарши педагогика институтида (ҳозирги дорилфунун) йўл қўйилган энг жиддий камчиликлар: порахўрлик, гуруҳбозлик, амалпарастлик сингари ярамас иллатлар фош этилди. Мазкур мақола юзасидан бўлим муштарийлардан юзлаб акс-садолар олди. Уларнинг баъзилари газета саҳифаларида юз кўрсатди. Бироқ уларнинг кўпларини газетада бериш имкони бўлмади. Мазкур мақола юқори органларда муҳокама қилинди.

Газетамизда Ўзбекистоннинг мустақиллиги муносабати билан миллий маданият ва миллий ёзувларимиз хусусида бир қатор мунозарали мақолалар эълон қилинди. Улар орасида Тошкент давлат дорилфунуни профессори Карим Назаровнинг «Энг катта муаммо ечилади» номли мақоласида баён этилган фикрлар олимлар жамоатчилиги эътиборини ўзига тортди. Мақолада ўзбек ёзувининг истиқболи ва унинг ҳозирги тақдири ҳақида фикр юритилган. Мақоланинг муҳим жиҳати шундаки, амалдаги ёзув тилимиздаги товуш ҳолатларини тўғри ифодалаш учун айрим чигалликларни бартараф қилиб, янги алифбо сирасини таклиф этади. Мақола юзасидан бўлим юзлаб хатлар олди. Уларнинг бир қисми «Акс-садо» рукуни остида ёритилди.

«Ўзбекистон овози» газетасининг 1992 йил 5 сентябрь сонида «Маърифат»ни мудроқликдан ким уйғотади» сарлавҳали танқидий мақолани рўзномамиз кўчириб босиб тўғри иш қилди. Султонмурод Олим ўз мақоласида бир ёқлама фикр юритган. Унингча, гўё, «Маърифат» газетаси ўз номини оқламаётган эмиш. Мазкур мақола юзасидан олим Б. Насриддиновнинг чиқиши С. Олим мақоласига муносиб жавоб бўлди. Унда олимнинг газетамизга нисбатан билдирган асоссиз танқидий фикрлари ва отахон газетанинг «Маърифат»га нисбатан тутган йўли қаттиқ танқид остига олинди. «Маърифат» одоб сақлади ва С. Олим мақоласига қарши акс-садолар беришни лозим топмади. Шу мавзуда материаллар ёзган муаллифлар хатлари газетамизда босилмагани учун узр сўраймиз.

Янги йил арафасида Ўзбекистон жумҳуриятининг янги Конституцияси қабул қилинди. Халқ хўжалигининг ҳамма соҳаларида ишловчи фуқароларнинг ойлик маошлари 1993 йил 1 январдан бошлаб яна оширилди. Шу жумладан, мактаб, ҳунар-техника, олий таълим соҳаси талабаю профессор-ўқитувчиларининг ҳам қувончларига қувонч қўшилди. Ҳали яна бошқа ҳаётбахш янгиликлар бўлса ажаб эмас. Халқимиз эса буюк эзгуликлар, умидлар билан яшаяпти.

Бўлим режасига кўра, янги Конституциянинг ўзига хос хусусиятлари, унинг жаҳоншумул аҳамияти ҳақида «Ҳуқуқий тарбия» рукни остида илмий-амалий мақолалар йил давомида ёритилади. Ўтган йили талабаларнинг моддий аҳволи, уларнинг маданий тарбияси ҳақида оз миқдорда материаллар берилди. Бу бўлимнинг камчилиги, албатта. Бунга сабаб — мавзулар қамровининг кўплиги ва республикамизда муҳим воқеаларнинг кўпайиб кетганлигидир. Шу йилдан эътиборан, бўлим «Қандай яшаяпсан, талаба?» рукни остида мунтазам равишда қизиқарли материаллар ёритишни мўлжаллаган. «Илғор тажриба мактаби», «Ҳунардан ҳунар», «Мерос» рукнлари остида мактаб, техникум ва олий таълим масалалари, ечимини кутаётган муаммоларга бағишланган мақола, очерк ва саҳифалар берилади.

Бундан ташқари, қатағон йиллари ва ҳозирги шароитда қонунсиз ҳўрланган, ноҳақ жабрланган педагог-олимларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ҳимоя қилинади. Шундай мазмундаги материаллар «Ҳақиқат ва адолатни ҳимоя қиламиз», «Олимнинг фикри», рукнлари остида ёритилади.

Ўзларининг меҳнат фаолиятларида катта илмий педагогик мактаб яратган ва яратаётган илғор фикрли олимлар, илмий жамоалар фаолияти ҳақида илмий очерклар ёзиш ва уни ташвиқ-тарғиб этиш ишлари давом эттирилади.

Газета қалби бир меъёрда уриб турар экан, унда биз ҳам бор, яъни — **фан, олий таълим, педагогика техникумлари ва ҳунар-техника бўлими.**

Сўраган эдингиз

ВАҚТИНЧАЛИК ШУНДАЙ

Эски ўзбек ёзувига эътибор кучайганлиги сабабли уни ўқувчиларга ўргатиб келяпман. 2—4-синфларда асосий дарс сифатида, юқори синфларда эса факультатив ҳисобидан бир соатдан дарс бераман. Шу ўқув йилидан бошлаб она тили ва адабиёт муаллимлари маошига 15 фоиз қўшимча ҳақ тўлана бошланди. Эски ўзбек ёзувини ўргатаётган ўқитувчиларга эса бу ҳақ тўланмаяпти.

Эски ўзбек ёзуви тил ҳақидаги қонунга асосан ўргатилаётган бўлса ва бу ёзувни ўргатиш ҳозирги ёзувга нисбатан қийинроқ бўлса-да, қўшимча ҳақ берилмаслиги тўғримикан?

Н. ЖУМАЕВ,
Бухоро вилояти Олот тумани.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1989 йил 28 декабрдаги қарорига мувофиқ, ўзбек тилини русзабон мактабларида ўқиб-ўргатаётган ўқитувчиларнинг маошларига 15 фоиз қўшиб бериш амалга оширилган. Аммо бу қарорнинг эски ўзбек тилини ўргатаётган ўқитувчиларга ҳам тааллуқли бўлиши таъкидланмаган. Шунинг учун сизга қўшимча ҳақ тўланмагани тўғри ҳисобланади.

●

ЎЗИМ КЎРИБ АЙТАЁТИБМАН

Матбуотда тарбия мавзуси қанчалик кўп ёритилмасин, бу, менимча, ёшларимиз онгига кам таъсир қилаяпти. Ота-оналарнинг айрим қилмишларини кўриб, ёшлардан нолиш бефойдалигини ўйлаб қоласан, киши. Улар болаларини ёнига олиб маишат қиладилар, ҳатто ҳордиқ чиқариш учун баъзи бир ҳаёсиз аёлларнинг ўзаро жирканч хатти-ҳаракатлари тасвирланган видеофильмларни томоша қиладилар. Бу нарса болалар тарбиясига таъсир қилиши ҳақида ўйлаб ҳам ўтиришмайди. Гўёки улар учун «мазмунли ҳаёт кечириш» шу тахлит бўлиши керакдек.

Мен бир оддий тарбиячи сифатида юқорида келтирилган далилларни ўз кўзим билан кўриб айтаётибман. Маълумки, тарбия бир кишининг юмуши эмас, бу жамоатчилик ва давлат ишидир. Ёшларда одобликни шакллантириш учун, аввало, миллий маданиятимизни, тарихимизни яхши билиш, ифтихоримиз бўлган урф-одатларимизни тиклаш, инсоний қадриятларимизни сақлаш, уларга ҳурмат руҳи билан қараш ва, энг асосийси — миллатимизнинг ғурури — тилимизни, динимизни ҳурмат қилишдан бошламоғимиз керак. Токи болаларимиз кимларнинг авлодлари эканлигини билишсин.

З. РИЗАЕВ,
Шаҳрисабз тумани халқ таълими бўлимининг методисти.

●

ФАРҒОНА ДАРВОЗАСИ

Яқинда Аҳмаджон Аҳмедов лойиҳаси асосида вилоятдаги жамики йирик, савобталаб корхонаю ташкилотларнинг эҳсонлари (салкам 22 миллион сўм) бадалига тўқсон кунда Фарғонанинг ғарбий жанубида кўркам дарвоза қад кўтарди. Унга Амриқодаги ҳамюртимиз Абдурауф Мақсудий, туркиялик ҳамюртимиз Усмонхўжаларнинг ҳам ўн миллионлик сармоялари қўшилди. Дарвоза замонавий, ҳам қадимги меъморчилик усуллари билан ишланди. Ёғоч ўймакорлик ишларини марҳум Қодиржон отанинг набиралари Ҳасанжон бажарса, кошинкорлик ишларини риштонлик Иброҳимжон Комилов, ғишт теришни Саминжон Мўйдинов, Муқимжон Абдураззоқов, ганчкорлик ишларини Жалолиддин Эркабоевлар моҳирлик билан бажардилар.

Дарвозанинг очилиш маросимида Хўжанд вилоят ҳокими А. Ҳамидов, Жалолобод вилояти ҳокими А. Тоғаев, жумҳурият Вазирлар Маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари Й. Ҳ. Жўрабековлар, вилоят ҳокимияти аъзолари иштирок этишди.

Муҳаммад СОДИҚ.

МАКТАБГАЧА ТАРБИЯ МУАССАСАЛАРИДА

БОЛАЛИКНИНГ БЕҒУБОР ЭРТАКЛАРИ

ЛАВҲА

— Аяжон, Лариса Семёновна бугун бизга «Чўртан балиқ амри билан» деган эртак айтиб бермоқчи. Кеча «Она эчки ва эчки болалари» эртагини айтиб берганди, — деди Малика тим қора кўзларида қувонч балқиб.

— Яхши эртак эканми?

— Ҳа, жуда қизиқ. Биласизми, эчкининг кўп болалари бор экан. Она эчки ҳар куни ўтлоққа бориб, ўт еб сут олиб келар экан. Кетаётганида: «Эшикни маҳкам бекитиб ўтиринглар!» — дер экан. Бир куни очкўз бўри келиб эшикни тақиллатибди... — ҳикоя қила кетди қизалоқ вижирлаб.

— Маргарита Михайловна-чи, у ҳам эртак айтиб берадими?

— Ҳа. Ухлаётганимизда алла ҳам айтади. Овози сизникига ўхшайди, аяжон. Фақат у рус тилида: «баю, баю, баюшки», — деб айтади.

Онанинг кўнгли ийиб кетади. Қизалоғининг тарбиячиларига нисбатан меҳр туяди. Ҳар куни тонгда кўз қорачўғидек фарзандини комил ишонч билан боғчага олиб боради. Дўстлари, онадек саховатли, меҳрибон боғча опасининг олдига болакай ҳам жони-дили билан талпинади. Тарбиячилар очиқ чеҳра, хушмуомалалик билан қизалоқни олиб қолишади. Она юмушга жўнаётиб кўчадан боғча биносининг иккинчи қаватига, боласи термулиб турган қадрдон деразага кўз ташлайди. Қизалоқ жилмайиб, қўл силкиб хайрлашади. Онасининг қораси кўринмай кетгунга қадар деразадан қараб қолади...

Пойтахтимизнинг Миробод туманида Малика қизалоқ қатнайдиган 398-боғча-ясли бор. Бу боғча мақтаса арзигулик мактабгача тарбия муассасаларидан бири. Муассасага эътиборли ва тажрибали педагог Нина Митрофановна Буянова раҳбарлик қилмоқда. У ўттиз йилдирки, болалар тарбиясига масъул. Тўрт йилдан буён эса мазкур боғчада мудира. Унинг изланишлари, тинимсиз саъй-ҳаракатлари, билимдонлиги туфайли боғчада тарбиявий ишлар кўнгилдагидек ташкил этилган. Бу ерда ота-оналарнинг 270 нафар ўғил-қизи тарбияланмоқда. 25 тарбиячи эса уларга бошқош. Боғчада рус тили гуруҳлари кўпроқ. Сабаби, рус тилида сўзлашувчи аҳоли бу атрофда зич яшайди. Аммо ўзбек тили гуруҳларини кенгайтириш, рус гуруҳларида ҳам ўзбек тилини ўргатиш учун кенг кўламда иш олиб борилмоқда. Тарбиячилар — Манзура Абдураҳмонова, Моҳира Тоировалар кичкинтойларга ўзбек тилини ўргатиш учун астойдил ҳаракат қилишмоқда.

398-боғчага қатнайдиган кўплаб ота-оналар билан суҳбатлашдим. Жаҳонгир, Нигора, Малика, Андрей, Тимур, Олег, Настя, Володя, Гурген ва бошқаларнинг онаси ҳам бир хил ижобий фикрлар беришди, илиқ сўзлар айтишди. Айниқса, Лариса Семеновна Осачук, Маргарита Михайловна Королькова каби тарбиячиларни алоҳида ҳурмат билан тилга олишди.

Яқиндагина таъмирдан чиққан оппоқ хоналар дид билан жиҳозланган. Боғча зарур инвентарларга эга. Мебелларнинг сотиб олинганига анча бўлган бўлса-да, авайлаб тутилганлиги туфайли ҳамон янгидек ярқираб турибди. Кенг ва нафис безатилган мусиқа зали, шинам ётоқхона, машғулот хоналари, тиббиёт пункти — ҳамма-ҳаммаси болажонларнинг эҳтиёжи учун муҳайё. Дераза ромларига тутилган ҳарир пардалар, тувакларда яшариб турган гуллар атрофга ўзгача файз, нафосат бағишлайди. «Табиат бурчаги»ни кўриш янада кўнгилли. Бу ерда ҳам чор атроф баҳорий яшилликка бурканган. Аквариумлардаги турли балиқчалар оламига боқиб толиққан асаб дам олади. Болажонлар эса шиша қути ичидаги жажжи денгиз, жонсарак балиқчалар ҳаракатини кузатиб олам-олам завқланишади. Қафаслардаги тўти, саъва, бедана ва бошқа қушларнинг сайроқи овози, инларидан гоҳ боқиб, гоҳ яшириниб турган кўрсичқон, тошбақа ва бошқа жониворларнинг мўлтираган кўзлари кичкинтойларнинг мурғак қалбини талотум қилиб, ҳад-ҳудудсиз шавқ бағишлайди. Боланикнинг битмас-туганмас эртаклари яшайди бу ерда...

Шўх мусиқа саси эътиборни тортади. Залда концерт бўлмоқда. Капалакдек ясанган қизалоқлар, бекасам тўн, дўппи кийган ўғил болалар яйраб рақсга тушади. Уларнинг шод чеҳрасига боқиб, кўнгилни қувонч қамрайди. Маъсумгина, орзудек беғубор болажонларни эндигина ниш урган куртакка менгзийман. Куртаклар қийғос гуллайди, ўсади, тотли мева беради, албатта.

Доно кишиларнинг фикрича, инсон 5—6 ёшигача билиб олганлари умрининг қолган қисмида ўрганганларидан ҳам кўпроқ экан. Менимча, бу фикр тўғри. Бола бу ёшда тез ўсади. Онг ҳам тез шаклланади. Кундан-кун ақли ошиб бораётган болакай билгиси, ҳамма нарсани билгиси келаверади. Масалан, 3—4 ёшли боланинг сўроқларига катта киши жавоб беришга қийналиб қолади. У ҳар дақиқада сўрайди, қизиқади.

Боғча педагогикасида ҳам шу жиҳатлар мослаштирилган. Нина Митрофановна билан суҳбатлашганимизда у бу ҳақда тўхталиб ўтди.

— Биз ҳар бир боланинг руҳиятини ўрганишга ҳаракат қиламиз. Қизиғи шундаки, уларнинг ҳар бири ўзига хос, бир-бирларига ўхшамайди. Маълумки, машғулотларимиз талайгина. Агар буларни болаларни ўтказиб қўйиб дарс шаклида ўтсак, кичкинтойларга оғирлик қилиши мумкин. Шунинг учун биз ҳар бир машғулотни ўйин шаклида ўтамиз. Самара ёмон эмас. Кичкинтойлар ҳар бир машғулотимизга қизиқиб қатнашмоқдалар.

Нина Митрофановна Буяновадан танқчилликлар тўғрисида сўраганимизда у айрим муаммолар хусусида тўхталиб ўтди.

— Ўйинчоқлар, хўжалик моллари бир оз етишмаяпти. Гап келганда айтиб ўтишим жоиз. Негадир комиссиялар келиши кўп. Ишлашга имкон бўлмай қолди. Комиссияларнинг бирини жўнатсак, бошқаси келади.

— Бирор сабаб борми?

— Қаёқда дейсиз. Шунчаки келиб, текшириб кетишади, ишдан қўйишади, — дейди мудира.

Дарҳақиқат, сабаб бўлмаса ҳадеб комиссиялар келиши ғайритабиий ҳолдир. Ўйлаймизки, комиссия юбораётган ташкилотлар бу ҳақда ўйлаб кўришлари керак. Сабабсиз текшириш, мудира ва тарбиячиларнинг асабини бузиб, ишга халақит қилиш инсофдан эмас, ахир!

«Болалар дунёси»дан чиқиб борарканман, дилим нурафшон эди. Қорбўрон ўйнаётган кичкинтойларга боқиб суюнаман. Шунда осмонимиз мусаффо эканлигини, шукрким суронли бу замонда юртимиз тинч, кўнглимиз тинч эканлигини ҳис этаман. Зеро, фарзандларимиз кулгуси, завқ-шавқида бизнинг оромимиз, бахт-саодатимиз, истиқболимиз мужассам.

Шарофат ИСКАНДАР қизи.

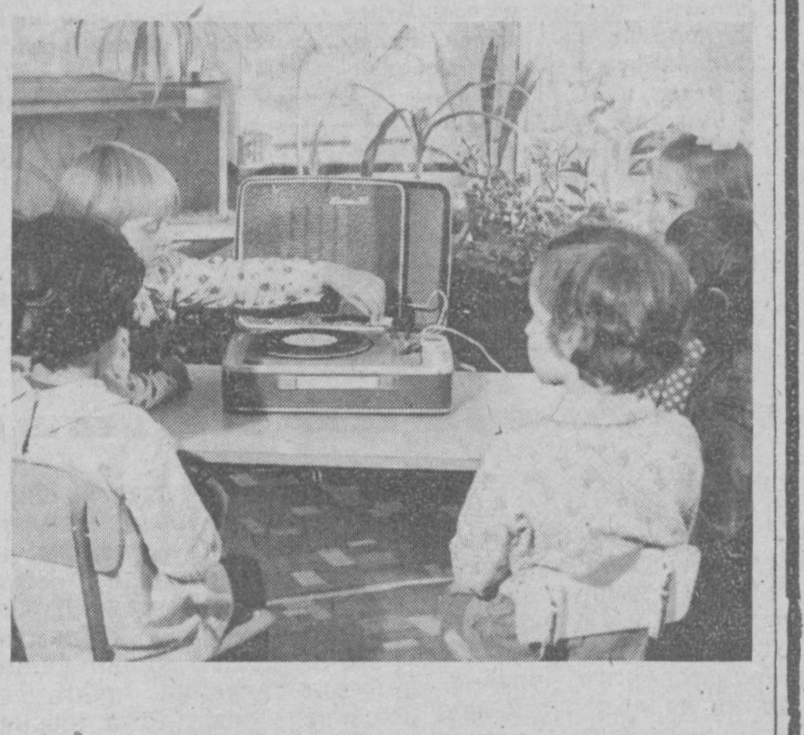

СУРАТЛАРДА: Кичкинтойлар ҳаётидан лавҳалар.

ДАРСЛИКЛАРНИ ВАРАҚЛАГАНДА

ҚОШ ҚЎЯМАН ДЕБ...

Биз ёшларга, аниқроғи кучйи синф ўқувчиларига табиат муҳофазасига оид билимларнинг қанчалик даражада берилаётганлигини билиш мақсадида «Ўқитувчи» нашриёти томонидан 1990 йилда чоп этилган 4-синф «Ўқиш китоби» билан «Ўзбек тили» дарсликларини ҳамда «Тўртинчи синфда она тили дарслари» методик қўлланмасини танлаб олдик. «Ўзбек тили» дарслигининг 87-саҳифасидаги 227-машқда «...Кейин тоққа йўл олдик. У ерда қор тагидан униб чиққан бойчечакларни учратдик. Биз бир қучоқ бойчечак териб уйга қайтдик» каби жумлалари ўқувчиларни шак-шубҳасиз тоққа саёҳатга борган ҳар бир киши у ердаги ўт-ўланлар, доривор ўсимликларни истаганча пайҳон қилиш, бинафшаю бойчечак, чучмомаю, ҳатто «Қизил китоб»га кирган лолаларни ҳам қучоқ-қучоқ қилиб териш мумкин экан, деган тушунчага олиб бориши муқаррар.

Юқоридаги сатрлар ҳали ҳолва, бундан кейинги жумлаларни ўқишга муштарийларнинг асаби чидармикан?

«... Чиябўрилар қўрқиб эски пахса орасидаги уяга кириб кетди. Болалар бўш келмадилар. Улар уя оғзига хашак келтириб, ўт қўйдилар. Йиртқичлар бунга чидай олмади. Уядан чиқиб қоча бошлади. Искандар билан Дамир чиябўриларнинг иккитасини ўлдирдилар» («Ўзбек тили», 38-саҳифа, 100-машқ). «Чиябўрилар енгилди» мавзусидан олинган юқоридаги жумлага яна ҳам аниқлик киритадиган бўлсак, болалар бўриларни қўйларини егани учун эмас, балки саксовулзорда ўтлаб юрганда тўсатдан устидан келиб қолиб уларни ҳуркитгани учун қочганига ҳам қарамасдан қасддан қийнаб ўлдирдилар.

«Эргаш бургутга ўқ узди, яраланган бургут қийик устидан сулайиб ерга тушди. Кийик тирик қолди. Эргаш бургутнинг яқинига бориб қолди. Бургут тирик экан. Эргаш милтиқнинг қўндоғи билан бургутнинг бошига туширди. Бургут жон берди» («4-синфда она тили дарслари» методик қўлланмаси, 45-саҳифа).

Ёки «Таёқча учига паккимни очиб маҳкам боғладим-да, илон ётган кавакка ҳужум қилдим. Ҳаш-паш дегунча пакки пичоғим қип-қизил қонга бўялди. Назаримда илон даббдала бўлиб кетганга ўхшарди. Ҳа, рост экан. Дарахтдан илмоқли бир ёғочни синдириб олдим-да, кавакка тиқиб чала ўлган илонни тортиб олдим. Ўртоқларим эса илонни таёқ билан уриб ўлдиришди» («Ўқиш китоби», 115-саҳифа).

Ҳўш, бу сатрларни ўқиган болаларда она заминнинг бир бўлаги бўлган бўри, бургут, илон каби «Қизил китоб»га кирган ноёб, нажотталаб ҳайвонларга нисбатан қандай ҳам меҳр-муҳаббат, шафқат бўлади?

Шу ерда ҳақли бир савол туғилади: «Ўқиш китоби»ни тузувчилар билибми-билмайми хатога йўл қўйган экан, аммо мазкур дарслик ва методик қўлланмаларнинг тақризчилари қаёққа қаради экан?

Айрим дарсликларда йўл қўйилган баъзи жузъий нуқсонларни тўғрилаб, ўқувчилар онгига етказиш ўқитувчиларнинг асосий вазифаси. Аммо ҳамма ўқитувчиларнинг ҳам бунга ақли, касбий маҳорати етармикан? Афсуски, ҳали мактабларимизда юқорида парчалар келтирилган «Чиябўрилар енгилди», «Бургут енгилди» ва «Бузилмаган уя» каби мавзуларни «Бир балоси бўлмаса, шудгорда қуйруқ на қилур» ақидасига амал қилиб, «Юқоридагилар дарсликка киритган бўлишса, тўғри-да», деган тушунча билан ўз ҳолича ўқувчилар онгига сингдирувчи ўқитувчилар кўплаб топилади.

Шу ўринда ҳолисона бир фикрни билдирмоқчимиз. Бундан кейин дастур ва ўқув қўлланмаси яратишга бевосита алоқаси бўлган масъул кишилар дарсликларни кўплаб экологик тарбияга оид илмий мақсадли материаллар билан бойитган тақдирдагина кўзланган мақсадга эришиш мумкин деб ўйлаймиз.

Й. ЭШБОЕВ,
Сурхондарё вилояти Жарқўрғон туманидаги 6-мактаб ўқитувчиси.

Н. ЭШБОЕВА,
шу тумандаги 48-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси.

КОНСТИТУЦИЯНИ МАКТАБДА ЎРГАНИШ

Ўзбекистон Республикасининг бош қонуни — Конституциянинг ҳамда давлат Мадҳиясининг қабул қилиниши жумҳуриятимиз мустақиллигини кафолатлайдиган асосий омиллардан бири бўлди. Уларни ўрганиш ва ўргатишни, аввало, мактаблардан бошлаш кераклигини эътиборга олиб, Республика Халқ таълими вазирлиги бу борадаги ишларнинг қай тартибда ташкил этилишини 1992 йил 17 декабрда чиқарган 342-буйруғида батафсил таъкидлаганди. Қуйида шу муносабат билан РЎММнинг бошланғич таълим бўлими бошлиғи Сафура Саъдиева ҳамда шу бўлим методисти Насиба Ўрмоноваларнинг ўқитувчилар учун тайёрлаган методик тавсияларини эътиборингизга ҳавола этамиз.

* * *

Бошланғич таълим — таълимнинг пойдеворидир. 1-синфга дарс ўтиш учун кираётган ўқитувчи жуда катта масъулият, яъни ўқувчиларнинг келажагини белгилашни ҳис этиб болаларга рўбарў бўлмоғи лозим. Биз бошланғич синф ўқувчиларида қанчалик эътиқод, ихлос, эътибор, ғурур, ҳурмат, меҳр-муҳаббат каби туйғуларни уйғота олганлигимиз ўрта мактабда таълим-тарбиянинг қандай давом этишини таъминлайди. Бошланғичда бунга замин яратилмас экан, сўнгра уни шакллантириш мушкул. Шу нуқтан назардан биз бошланғич синф ўқитувчилари олдида доимо масъулият юқори бўлган. Конституциямиз ҳақида фикр юритар эканмиз, энг аввало, бошланғич синф ўқитувчиларимизнинг ўзлари бу Конституцияни чуқур ўрганиб олишлари зарур. Тажрибали, изланувчан ўқитувчиларимиз мактабларда методбирлашма йиғилишларини ўтказиб, унда Конституцияни кенг таҳлил этиб, қайси моддалари билан қайси синфларда, қандай йўналишда таништириш мумкинлигини маслаҳатлашиб олмоқлари керак. 1 — 2 — 3 — 4-синфда Конституция билан таништириш кўлами турлича бўлса-да, мақсад битта, у ҳам бўлса, кичкинтой ўқувчиларимизга Конституция Ўзбекистонда яшовчи ҳар бир киши учун Асосий Қонун эканлигини, ҳар бир фуқаронинг ҳуқуқ ва бурчлари мазкур Қонундагина белгиланишини, бу Қонунга барчамиз амал қилишимиз зарурлигини тушунтиришдир.

Юқорида айтиб ўтганимиздек, ҳар бир бошланғич синф ўқитувчиси Қонуннинг қайси моддасини қай тарзда тушунтиришни ўзи, ўз методик бирлашмаси билан бамаслак белгилайди. Конституциянинг 1, 2, 4, 5, 6, 24, 25, 29, 31, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 64, 65, 66 каби моддалари ҳақида ўқувчиларимизга тушунча бериш зарур. Таништириш учун ўқитувчиларимиз ҳамма моддани бир кун ёки бир ҳафтада ўтмайдилар. Мақсад — ўқувчиларни юзаки, шошма-шошарликда, Конституция билан ўқувчиларимни таништириб бўлдим, деган ахборотни биринчи бериш эмас. Ишимиз пухта бўлсин, бола хотирасида, онгида берилаётган тушунча мустаҳкам бўлсин десак, биринчидан, мазкур билимларни тушунарли, осон ва оддий тилда беришимиз керак. Иккинчидан, юқорида келтирилган моддаларни ўрганиш учун бир кундан белгилайлик, учинчидан, ҳар бир моддани мағзини чақишга, англашга, эсда сақлаб қолишга ёрдам берадиган, бевосита шу мавзуга доир қўшимча материалларни бериш зарур. Бу тадбирлар ўқиш дарсларида ўтказилади. Шу ўринда бир нарсани эслатиб ўтамиз, бошланғич синф ўқитувчиларимиз марказимиз томонидан тайёрланган ва матбуотда эълон қилинган «Бошланғич синф дарсликларига киритилган ўзгартиришлар» асосида ишламоқдалар. Бу тавсияларга кўра, шу кунларда ўтилиши зарур бўлган сиёсий мавзулар қисқартирилган эди. Мазкур мавзулар ўрнига Конституция моддалари ҳамда унга доир мустақил тайёрлайдиган қўшимча материалларни ўқитувчи киритиши мумкин.

Масалан, 1-моддада «Ўзбекистон — суверен демократик Республика. Давлатнинг «Ўзбекистон Республикаси» ва «Ўзбекистон» деган номлари бир маънони англатади», деб ёзилган. Ўқитувчи бу модда мазмунини тушунтирар экан, болаларга Республикамизнинг мустақил давлат бўлгани Ўзбекистонда яшовчи ҳар бир фуқаро учун қувончли воқеа эканини таъкидлайди. Ўқитувчи ўлкамизнинг нақадар гўзаллиги, бойлиги ҳақида, унинг қорли тоғлари, бепоён далалари, кенг пахтазорлари, сўлим қишлоқларию обод шаҳарлари, завод-фабрикалари, илм-фан даргоҳларию кўҳна обидалари расмларини кўрсатиб ҳикоя қилади. Ўқитувчи Ўзбекистон ҳақида шундай қизиқарли, жонли, ифодали, таъсирли ҳикоя қилсинки, болаларда она-Ватанга чексиз муҳаббат, у билан фахрланиш, ғурурланиш туйғулари уйғонсин. Расмларни кўрсатаркан, Ҳ. Олимжон, А. Орипов, Э. Воҳидов, О. Абдураҳмон, Р. Фарҳодий каби кўплаб шоирларнинг она-Ватанни, Ўзбекистонни мадҳ этиб ёзган шеърларидан ўқиб беради.

Конституциянинг 5-моддасига эътибор берайлик. Унда шундай ёзилган: «Ўзбекистон Республикаси қонуни билан тасдиқланган ўз давлат Байроғи, Герби, ва Мадҳиясига эга». Барча мактабларимизда, ёдингизда бўлса, бу ўқув йилида биринчи дарс «Ўзбекистон — менинг Ватаним» мавзусида бошланган эди. Мактабларга юборган тавсияларимизда давлат рамзлари — Байроғи ва Герб ҳақида тўлиқ маълумот беришни таклиф этган эдик. Шу мавзуни давом эттириш, мустаҳкамлаш фойдадан холи бўлмайди.

Бу мавзуларни ўтишда, албатта, Герб, Байроқ расмларини кўрсатиш зарур. Гербдаги ҳумо қуши, саккиз қиррали мусамман, пахта, буғдой бошоқлари, водийлар, тоғлар, дарёлар, заррин нурларини сочиб турган қуёш нима маънони англатади. Буларнинг ҳаммасини ўқитувчи қайта-қайта такрорлашдан эринмаслиги керак. Шу тартибда байроғимиз, ундаги ранглар, ой ва юлдузлар мазмуни ҳам тушунтирилади. Мадҳиямизни, аввало, ҳурматли устозларимиз ўзлари ёддан билишлари, болаларимиз онгли равишда ёд олишлари учун жиддий қарашлари, бунинг учун таълимнинг барча воситаларидан фойдаланишлари керак. Яъни, аввало шеърни, кейинроқ мусиқа ва қўшиқни магнит тасмасига ёзиб олиб, уни ҳар бир дарс бошланишида эшиттиришлари лозим. Токи, бу қўшиқ болаларимиз онгига сингиб, уларнинг энг севиб ижро этадиган қўшиқларига айлансин.

Мадҳияни бир кунда бошланғич синф ўқувчисига етказиш шарт эмас. Унинг ҳар бир сатри мағзини чақиб бериш зарур. Унда кўп сўзлар устида луғат иши ўтказилиши керак. Демак, ушбу мадҳия мусиқа дарсларида бир неча машғулот давомида синф ва болалар хусусиятлари ҳисобга олинган ҳолда ўргатилади.

Конституцияда болаларимизни таништиришимиз зарур бўлган моддалардан яна бири 41-моддадир. Унда шундай ёзилган: «Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга. Бепул умумий таълим олиш давлат томонидан кафолатланади». Мазкур моддани тушунтиришда ўқитувчи болаларга уларнинг мустақил Ўзбекистонимизнинг эртанги келажаги эканликларини, Ватанини севган ҳар бир фарзанд унинг бойлигига, гўзаллигига ҳисса қўшиши кераклиги таъкидланиши лозим. Ушбу моддани тушунтиришда аъло ўқиш ўқувчиларнинг асосий бурчи эканлигини эслатиш лозим. Бу ҳақда донишмандларимизнинг ҳикматли сўзларидан ўқиб эшиттириш фойдалидир.

Ўқитувчи ҳуқуқ нима? Бурч нима? Бу ҳақда болаларга гапириб берар экан, 65—66-моддалар маъносини мисоллар, ҳикоятлар, ҳадислар ёрдамида тушунтирмоғи керак. 66-моддада: «Вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдирлар» дейилган. Шу кунги ҳаётимизда бу Қонунга амал қилмаётган кишилар кўплиги, ойнаи жаҳон орқали кейинги вақтда бундай кўрсатувлар тез-тез берилаётгани, «Қариялар уйи» — деган уйлар борлиги ҳақида болаларга гапириш керак. Уларда ота-онага ҳурмат, муҳаббат туйғуларини уйғотиш, энг азиз кишиларини умрининг охиригача қадрлаш, эҳтиётлаш зарурлигини уқтириш лозим. Бу ўринда халқимиз томонидан, унинг мутафаккир ёзувчи, шоирлари томонидан, яратилган ота-онага муҳаббат, садоқат ҳақидаги асарларни ўқувчилар ёшига, тушунчасига мослаб ҳикоя қилиб бериш ҳурматли устозларимиз учун фарздир.

Бундай тарзда Конституциянинг ҳар бир моддаси ҳақида соатлаб суҳбат қуриш мумкин. Лекин, ишончимиз комилки, Республикамизнинг шаҳар ва қишлоқларида яшаб болаларимиз таълим-тарбияси билан шуғулланаётган изланувчан, ижодкор ўқитувчиларимиз бу хусусда ўз иш режаларини тузганлар. Улар ўз фикр ва мулоҳазаларини бизга билдирадилар, деган умиддамиз.

Аваз ҲАЙДАРОВ

СЕВГИНИ АСРАНГ

(ҲИКОЯ)

Аёл, бил, лутфу ҳимматга
сазовор,
Гўдакдек меҳру шафқатга
сазовор.
Носир ХИСРАВ.

Мен у билан шу ихчамгина боғда танишганман.

Юрагим сиқилаверганидан кейин шифокорлар менга очиқ ҳавода кўпроқ бўлишни, вақтинча китоб ўқишнию, ҳадеб фикрлайверишни бироз бас қилишни маслаҳат беришди. Шундан сўнг ўзимга озгина эркинлик бердим. Ҳар куни кечки овқатдан сўнг транзистор приёмнигимни кўтариб ҳовлимизга яқинроқ жойлашган боғда сайр қилишни одат қилиб олдим. Шу пайтгача дурустроқ эътибор бермаган эканман. Юксак чинорлар остида оҳиста қадам ташлаб юрганингда табиатнинг бутун салобатини ҳис қиларкансан. Энг асосийси... янги таниш ҳам орттирар экансан!

Ҳар икки-уч кунда мен юрган боғнинг чеккароғида бир йигит пайдо бўлиб қоларди. Авваллари йўлимиз тўқнаш келса, одамгарчилик юзасидан бош ирғашиб саломлашиб юрдик. Кейинчалик эса ҳол-аҳвол сўрашадиган, биргалашиб сайр қиладиган бўлдик. Унинг ўткир нигоҳи, шу билан бирга ҳорғинлик чўккан кўзлари ва юзларидаги зиёлиларга хос маъно қизиқиш уйғотарди. Аммо ундан ўзи ҳақида бирор нарса айтиб беришни сўрашга мендан ёши катталигимми, салобатими, хуллас, нимасидир йўл қўймасди. Ниҳоят, бир куни...

— Мен сизга бир нарса айтиб берайми? — деб қолди бехосдан ҳамроҳим.

— Албатта, — дедим унга қизиқувчанлик билан қараб, — майли, айтинг, эшитамиз.

— Мен сизнинг ҳикояларингизни эшитдим, — деди у елкамга қўлини қўйиб. — Билишимча, сиз жуда бахтиёр йигит экансиз. Ўктамсиз, кўнглингиз беғубор, навқиронсиз...

— Унчалик эмасдир...

— Ҳа, ҳа, сизга унчалик эмасдек туюлади, лекин одамнинг юриш-туриши, гапларидан ҳамма нарсани билиб олса бўлади. Мана, ҳатто камтарлигингизни ҳам билдириб турибсиз. Ҳаётингизнинг ширин дамларини яшаяпсиз. Кўриниб турибди, йўлингизда ҳали тўсиқларга учрамабсиз. Учраманг ҳам. Доимо ҳаётни шундай эҳтирос билан севиб яшанг. Бунинг учун, аввало, хато қила кўрманг. Ҳақиқат аччиқ, у ҳеч кимни аямайди. Бу касалликка келсак, ўтиб кетади, ҳали сиз билан биз ёшмиз.

Биз чинор танаси ёмғирдан пана қилиб қолган қуруқ ўриндиққа бориб ўтирдик.

У бироз жим қолди. Чеҳрасидан ўкинч аломатлари сезилиб турарди.

— Мен уни кеча кўриб қолдим, — деди сўнг у уф тортиб. — Шунинг учун сизга ҳаммасини айтиб бераман, балки кўнглим озгина тинчланар?..

— Кимни? — дедим сабрсизлик билан.

— Сиз шошилмай бу ёғини тинглаНг энди, — дея у давом этди. — Ҳа, шундай, биз кўпинча яхши кўрамизу, унга, яъни севгига ақл билан ёндошолмаймиз. Чунки биз севгини кўпинча фақат маънавий эҳтиёжларимизни қондиришдан иборат, деб ўйлаймиз. Аслида эса қиз бола жуда катта умидлар билан турмушга чиқади. Эҳ, фалсафалар кўп, лекин уларни уйлангандан сўнг ёддан чиқариб қўямиз-да. Бу ҳақда улуғ кишилардан бири лўнда гапни айтиб қўйган: «Севгилим ёнимда бўлса, ертўла ҳам жаннат, деган баланд-парвоз гаплар билан ўзингни овутма. Никоҳ фақат маънавий эмас, моддий қовишув ҳамдир».

Ҳа, ҳаёт бошдан-оёқ севгидан қурилган бўлиши керак. Севгисиз ўтган умр умрми? Ҳамма севсин, севилсин. Бу бахтни қўлдан чиқармаслик керак. Мен ҳам сизга ўхшаб эҳтирос билан севганман, севилганман ҳам. Унинг исми Шарифа эди. Мана шу боғ менинг ҳаётдаги энг унутилмас онларимнинг гувоҳи бўлиб қолди. Энди ундай ҳузурбахш дамлар мени умуман тарк этганга ўхшайди. Кўриниб турган йўлкалар, ҳар битта дарахт менинг биринчи муҳаббатимдан ҳикоят сўйлайди, ҳар сафар бутун хотираларимни янгилаб юборади. Бу ерга тез-тез келиб туришимнинг боиси ҳам шу — қўмсаш.

Ҳамроҳим сигарета тутатди, сўнг бир нуқтага тикилганча ўзининг дил тубида сақлаб юрган армонли хотираларини қандайдир ўкинч билан сўзлай бошлади.

— Шарифа билан бешинчи курсда ўқиб юрган кезларимда танишгандик. У босмахонада оддий ишчи бўлиб ишларди. Мен ҳозир ҳам шубҳасиз тан оламан — Шарифа жуда гўзал, камсуқум, ўзини тутиб олган, вазмин қиз эди. Мен уни жуда қаттиқ севар, сеҳрли чеҳрасини бир кун кўрмасам ҳаловатимни йўқотар, мажнуннамо севгимни шоирона мактублар битиб изҳор қилардим. У бўлса: «Жуда қаттиқ севиш ҳам бўлмайди», деб мени ҳайтовур шаштимдан қайтариб турарди.

Вақти соати етиб унаштирилдик, тўй муддати ҳам белгиланди. Лекин ўша кундан бошлаб Шарифада бошқачароқ ўзгариш сеза бошладим. У одатдагидан кўпроқ ўйчан бўлиб қолган эди. Вақти-вақти билан учрашганимизда менга маъюс тикилиб, худди бир нарса демоқчи бўлаётгандек туюлаверади. Бир куни ундан сўрадим:

— Шарифа, охирги кунларда ўзгариб боряпсан. Олдинги қувноқликларинг ҳам йўқ. Нима, бирор нарсадан хафамисан?

— Йўқ, ўзим, шундай, — деди. Хайрлашар маҳалимизда: «Ашраф ака, бизлар бахтиёр бўла оламизми?» — дея савол берди. Мен ҳайрон бўлмадим. Чунки ҳар ким ҳам ўз тақдири ҳақида бош қотириб кўради. Турмуш қуриш арафасида эса бу нарса кишининг миясини чулғаб олади. Шарифанинг маъюс бўлиб қолишига сабаб шу бўлса керак, деб ўйладим. Бу, албатта, жиддий ҳамда керакли савол. Лекин... наҳотки Шарифа бахтли бўлишимизга шубҳа билан қараётган бўлса? Шубҳаланишга нима асос бўлди? Йўқ, шунчалик сўрагандир, деб ўйладим. Бунақа пайтда қиз боланинг кўнглини кўтариш, яхши гаплар айтиш керак, токи кўнглида шубҳадан асар ҳам қолмасин, келажакка ишонч билан қарайдиган бўлсин.

— Шарифа, бизлар албатта, бахтли бўламиз, — дедим қатъий қилиб. — Сен бунга ишонгин. Мана, сен ишлайсан, мен ишлайман, қарабсанки, битта бахтиёр оилани бошқариб турибмиз. Фақат... фақат мени охиригача севолсанг бас. Муҳаббат тугамаса, бахт ҳеч қачон тугамайди. Бизлар бахтли бўлишимиз керак!

— Қани энди шундай бўлса, Ашраф ака, — дея Шарифа кўксимга бошини қўйди. Мана шу гаплардан сўнг у ўзини бахтиёр ҳис қилганини сезиб турардим. Бундан мен ҳам таъсирландим. Ўз-ўзимга, мен Шарифани бахтли қилишим керак, деб қўйдим.

Ўқишим битганидан сўнг падар-бузрукларимизнинг розиликлари билан турмуш қурдик. Унга уйланганимдан сўнггина кети узилмас совчилар Шарифаларнинг эшик турумини бузмайдиган бўлишди. Ота-онам бизларни алоҳида уйга чиқаришди ва биз тинч-тотув, аҳил, ўзимизни дунёда энг бахтли ҳис қилиб яшай бошладик. Шарифа кунда ишдан чарчаб келишига қарамай уй юмушларига уриниб кетар, умуман, қўлимни совуқ сувга урдирмасди. У янги келинлик кунларининг нашидасини сурар, ҳаётдан завқ олар, юзидан ҳам сира хушчақчақлик, табассум аримасди. Қани энди, одам доимо янги турмуш қурган кунларидек ҳаётга ташна, қалби эҳтиросларга, орзуларга гўлиқ яшаб ўтса! Лекин биз кўп нарсани истаймиз. Хоҳишларимиз эса ҳамма вақт ҳам имкониятларимизга мос тушавермайди. Бизда имкониятлар бор эди, хоҳиш деган нарса етишмасди. Ҳа, мен, афсуслар бўлсинки, ишламасдим... Ўртоқларим ўз ёнларига ишга таклиф қилишди. Қуда томондан ҳам шундай гаплар бўлди. Ота-онам ҳам: «Олий маълумотли, тўрт мучаси соғ йигитга уят эмасми, уйкатак бўлиб ўтириш», деб қойишди. Менга эса бу гаплар ёқмади, институтдан олган дипломим токчада чанг босиб ётаверди. Ишга киришимга нимадир халақит берарди. Буни кейинроқ, кеч англаб етдим: менда ўз соҳамга қизиқиш, аниқроғи, масъулият йўқ эди.

Шу алфозда орадан бир ярим йил ўтди. Бу ўртада биз бошимиздан бир талай қийинчиликларни кечирдик. Шарифанинг олган маоши кун кечиришимизга зўрға етарди. Ота-онам ҳам сўнгги пайтларда ёрдам қилмай қўйишди. Уларга ҳам қийин, чунки мендан кейинги, онамнинг гапи билан айтганда, муйлабини бураб турган укамни уйлашлари керак эди. Мен эса ҳамон ишсизман. Бу ҳақда, Шарифанинг тез-тез куйиниб туришларини ҳисобга олмасак, ҳеч ким гап очмай қўйди. Ишламаган, ўз-ўзидан. тишламайди...

(Давоми 4-бетда).

Санъатим—саодатим

ҚУРСИЯ ҚЎШИҚ АЙТСА

Қайси замонда аёлга осон бўлган? Қачон аёл ҳаётидан кўнгли тўлиб, бахтиёр бўлиб, тугал замонанинг суюк бекасига айланган? Айниқса, санъаткор аёллар. Айтинг, санъати билан саҳнада бахтини намоён этиб, ўзи эса бахтнинг аччиқ-чучук лаҳзаларида қариган санъаткорларимиз камми? Негадир, Қурсия Эсонованинг шалоладек шўх овозини, гўзал қадду-қомати ва бахти бекам оиланинг вафодор ёри, меҳрибон онаси эканлигини билиб, бахт ҳақида, кўнгли тўлиқ, йўли гулу раънoларга беланган ҳаёти ҳақида ёзгим келди. Аммо суҳбатимиз...

Қурсия, ўша сизу бизга таниш, дуторчи қизларнинг аъзоларидан бири, созию, овози билан қарийб ўн йиллардан бери хонадонимизга куй-қўшиқ олиб кираётган Қурсия кулиб кириб келди. Аёлларга хос суҳбатлашиш, сўрашиш... Яхшимисиз? Фарзандларингиз яхшими?

— Раҳмат, ўзингиз... Айтгандек, соатингиз неча бўлди? Айтдим. Унинг эса кўзлари жовдиради:

— Боғчага кеч қолмасам эди! Биласизми, сизнинг олдингизга келгунча кўп қийналдим. Автобуслар йўқ. Қўл кўтарганинг билан енгил машиналар ҳам тўхтамайди. Пули фалон... бўлгач ҳадеб таксига чиқавермай дейсану, аммо керак пайтларда уни ҳам тополмайсан. Бир амаллаб, трамвайда қисилиб, метрода туртиниб деганларидек, ниҳоят етиб келдим-а!

— Янглишмасам, Ойдин опанинг юбилейларидан бери сизни энди кўришим, Қурсияхон. Сиз ҳақингизда ёзмоқликни дилимга тугиб қўйгандим. Ўшанда шу қадар берилиб қўшиқ айтдингизки, Хоразмнинг лазгиси чиндан ҳам оламингизга сингиб кетганди, гўё!.. — Хоразмликмисиз?

— Йўқ, Бухороликман.

— Бозор иқтисодиёти санъаткорларга ҳам таъсирини ўтказмаяптими? Ансамблдаги қизларнинг кайфияти қалай?

— Ёмон деёлмайман. Лекин негадир кейинги кунларда кўнгил тўлмаётганлиги рост. Назаримда, бизлардан ҳабар оладиганлар йўқдай... Умида опа, тағин буларни газетага ёзиб юрманг, — беихтиёр серғакланди у.

— Гап ёзишда эмас, кўнглингиз нега тўлмаслигида. Қани, нималардан тўлмаяпти, кўнглингиз? Тўғриси, ижодкорларнинг бағри бироз кемтик бўлиб яшаши, уларга нимадир етишмаслиги — ижоди, иқтидорига куч қўшилиши, демакдир.

— Йўқ, сиз мени тўғри тушунмадингиз. Ростини айтсам, ўзи ҳозир кимга осон? Аммо, барибир, бизга ҳам осон бўлмаяпти. Масалан, ансамбль қизлари учун кийим-кечак масаласида қийналаяпмиз. Чолғу асбоблари таҳчиллиги сезилмоқда. Янги қўшиқлар айтиб, уларни тезроқ овоз студияларида ёздириб, халққа етказгимиз келади. Аммо бунга тўлалигича имконият қайда? Ўзингиз биласиз, қўшиқ мусиқаси билан тирикдир Аммо, доирачини топсак, ғижжакчини қидиришга тўғри келади. Шунақа, у топилса, бу йўқ... Овоз ёзиш студиялари ўз чолғучиларига эга бўлишса эди!... Мен билан биргаликда иш бошлаган Замира Раҳматуллаева, Зайнаб Мирзаабдуллаева, Ҳурматой Жониева, Саодат Туроноваларнинг ёшларига ёш қўшилаяпти. Дастлаб дутор чалиб чиққан бу қизларнинг кўпчилиги эндиликда яккахон хонандага айланиб, ўз қўшиқларига эга бўлиб қолишди. Аммо негадир улар шу кунгача ўз ўринларини топа олишмаяпти. Тез-тез қўшиқларини элга танитиб олқиш олишга имконият қайда, дейсиз!... Санъаткор қарсаклар, муҳлисларнинг эътиборли нигоҳи билан санъаткор-да, ахир! Тўғри, Моҳира, Замира, Санобару Сораларни танийди одамлар. Аммо санъат бугунги кунда фақат югурганники бўлиб қолгани ҳам рост экан. Югуриб елишимиз, битта қўшиқни олиб чиқишимиз учун чоп-чоплар билан кўп вақт кетказишимиз керак. Бунга оилалик, ёш болалик дугоналаримнинг ҳаммаси ҳам эриша олмайдилар. Натижада, бир ерда ипсиз боғланиб тураверамиз... Дастамизга янги овозлар, ёш қизлар қўшилаяпти. Улар ҳам хонанда, бугунги кунда, биз ҳам... Соз бўларди, турли рағбатлар, борлигимизга, кўп йилдан бери ишлашимизга эътиборлар ҳам бўлса. Булар санъаткорга қанот бағишлайди, ахир!

Қурсия шу куни катта қўшиқлар ҳам ўрганаётганини, чапандозу суворийларни айтишни бошлаб юборганини ҳам айтди. Тезроқ эшита қолайлик унинг бу қўшиқларини ҳам! Ахир унинг туркча, арабча ва айрим пайтларда айтган

халқ йўлидаги қўшиқлари қулоқларимизга бирмунча ўрнашиб қолди-да. Қолаверса, унинг ўзгаларникига ўхшамайдиган тиниқ овози гўзал сиймосига ҳам қайсидир маънода мутаносиб. Бунинг учун, у айтган имкониятлар тезрок яратилса-ю, санъати билан халқнинг қувноқ кунларида хизмат қиламан деб юрган санъаткор аёлга (шу жумладан, бошқа аёлларга ҳам) тезроқ осон бўлса! Қурсия икки фарзанднинг онаси, уй бекаси ва... ҳамиша эл орасида юрувчи санъаткор. Биз уларни эъзозласак, яъни, келажагимизнинг Тамарахону Мукаррамахонларини шундай эътиборлар билан яратсак, улар ҳам ўз-ўзидан маълум, бахтдан, қувончдан сўйлаб, орзуларидан куйлаб, сеҳрли санъат оламига кўнглимизни ҳамиша пайванд этиш имконига эга бўлавередилар.

У. АБДУАЗИМОВА.

СУРАТДА: Қурсия ЭСОНОВА.

Ҳамкасблар ижоди

ҚЎҒИРЧОҚ БЕРИБ

Ферузага қўғирчоқ бериб,
Қувончига шерик бўлингиз.
Қўғирчоқни қучиб, эркалаб,
Ухлатишин зимдан кўрингиз.

Алласига андармон бўлиб,
Феруза қиз дарров толади,
Қўғирчоқ-ку кўзин юммайди,
«Она» эса ухлаб қолади...

ДАДАМ

Дадам ишдан келсалар,
Чеҳраси бўлсин очиқ.
Қўлларига сув қуйиб,
Тутайлик оппоқ сочиқ.

Дадам жилмайиб, мамнун,
Десинлар, «бўлди, етар...»
Дадам билан бошимиз
Ахир осмонга етар!

Дадам — уйнинг устуни,
Тирагимиз ҳаётда.
Ойиму дадам билан
Учамиз жуфт қанотда...

Ҳулкар ХУДОЙБЕРДИЕВА,
Сирдарё вилояти Оқолтин
тумани, ўқитувчи.

НАВО КЕЛАДУР

Беш аср наридан садо келадур,
Навоий назмидан наво келадур,
Илм-фан осмонига зиё келадур,
Ўзбек забонимга маъно келадур,
Беш аср наридан садо келадур,
Навоий назмидан наво келадур.

Назм пайғамбари Алишер эрур,
Байту ғазаллари инжу дур эрур,
«Чор девон» офтоб ҳар сўзи нур эрур,
Беш аср наридан садо келадур,
Навоий назмидан наво келадур.

Ҳазрати Навоий «чекиб ранж алам»,
Туркий забонимни қилди як қалам.
«Ҳамсани» туркийда ўқийди олам,
Туркий сўз ҳикматлар унда мужассам.
Беш аср наридан садо келадур,
Навоий назмидан наво келадур.

ЎҒЛИМГА

Ўғлим жажжи қўлларини кўтариб,
Тирмашиб қаддини қилади тикка.
Кўксиму елкамга чиқмоқчи бўлиб,
Интилади тинмай тоғдай кўкракка.
Ўғлим юксакларга чиқмоқчи бўлсанг,

Елкамни тутиблар берайин, майли,
Яна ҳам юксакроқ чўққиларга чиқ,
Мендан олган мадад-қувват туфайли.
Майлига зирвалар бошига чиққин,
Тирмашиб тоғларнинг чағир тошига.
Фақат юксакларга сени кўтарган,
Асл инсонларнинг чиқма бошига!

Й. РЎЗИҚУЛОВ,
Тошкент вилояти Бўка туманидаги 24-мактаб
тил ва адабиёт ўқитувчиси.

Қутлаймиз!

ҲУРМАТЛИ ДИЛБАР ИСМОИЛОВА!

Бир неча йиллардки, педагогликдек машаққатли касбда ишлаб, халқ фарзандига таълим-тарбия бериб келаяпсиз. Сиз етиштирган шогирдлар бугун жумҳурият истиқлоли учун ўзларини масъул билиб, ишлаб чиқаришнинг турли тармоқларида ҳалол ва виждонан меҳнат қилишмоқда.

Шунингдек, таълимдаги тажрибаларингиз, изланишларингиз билан нафақат Дўстлик туманидаги 9-мактабда, балки туман педагоглари орасида ҳам анчагина ишлар қилдингиз.

Туғилган кунингиз билан чин дилдан табриклаймиз, сиҳат-саломатлик доимо Сизга ҳамроҳ бўлсин.

ТУРМУШ ЎРТОҒИНГИЗ СОБИР АББОСОВ ҲАМДА ОИЛА АЪЗОЛАРИНГИЗ.

Ҳар фаслнинг ўз гашти бор.

СЕВГИНИ АСРАНГ

(Боши 3-бетда).

Худди шундай диққинафас кунларда оиламда қувончли воқеа юз берди — бизлар ўғилча топдик, биримиз ота, биримиз она бўлдик. Мен шу куни ҳаётнинг барча ташвишларини унутдим, андуҳлар мени бир сонияга бўлса-да тарк этишди; Оталик туйғуси, ҳис-ҳаяжонимни сўз билан таърифлай олмайман, албатта. Қани энди ўша қувонч, ҳаяжон мени ишга киришимга туртки бўла олса! Йўқ, бу нарса ҳеч хаёлимга келмасди. Мен қувонишдан нарига ўтолмадим. Гарчи шундай бўлса-да, Шарифа туғруқхонада ётган кунлари унинг ёнига кам бориб турдим. Чунки, кўргани қуруқ бориб бўлмайди...

Шарифа уйга келганидан сўнг мендан хафа бўлмади, у кўп нарсани тушунадиган қиз, лекин мени ишга киришга яна ундади, йиғлади, сиқтади, ёлворди... Уни юпатдим, эркалатдим, биратўласи яхшироқ ишга кираман, деб тинчлантирдим. Ҳаракат қилиш керак эди, ишлаш керак эди, лўлининг эркагига ўхшаб хотин топиб келганини еб ётишга ор-номус қилиш керак эди! Кошки эди ўша пайтда бу гаплар миядга келса!.. Бунинг ўрнига мен ўз ташвишларим, кундалик ҳаётдан узилиб қолган ҳавойи орзуларим — китоб ўқиш, тусли-бетус шеърлар ёзиш билан банд эдим. Кундузи эса бутун шаҳар меҳнат қучоғида қайнаб ётган пайтда ғафлат босиб ухлардим. Кўпчилик ҳаваскор қаламкашларда бўлгани каби менинг ҳам талай-талай шеърий китоблар чиқариш орзуйим йўқ эмасди. Қаранг, шароитдан келиб чиқиб иш тутиш, ҳозирда менга ҳавойи бўлиб кўринаётган орзуларимни ҳаёт учун, кундалик турмуш учун кураш деган бахтдан устун қўймаслик керак эди. Лекин тақдир экан, бу орзуйимдан барибир воз кечолмадим.

...Вақт ўтгани сари Шарифа билан орамизда қандайдир совуқлик пайдо бўла бошлади. Бир-биримизга деярли эътиборсиз бўлиб қолдик. Ора-сира аччиқ-тирсиқлар қилиб, қўпол сўзлар ишлатадиган бўлдик. Олдинги меҳрибонликлар, эркалаш-эркаланишлар йўқ бўлди. Қалбимизда қурилган муҳаббат қасри эскириб қолгандек, нураётгандек эди. Бу, ўз-ўзидан, оиланинг бузилишига олиб келади.

Бир куни мен — бу енгилтаклигим туфайли содир бўлган воқеа ҳали-ҳамон дил ришталаримни аччиқ-аччиқ ўртаб келади — кўчадан совқотиб, очқаб келдим. Шарифа ўғилчамиз Асаджонни бағрига босиб эмизиб ўтирган экан. Кўзлари қизарган; қиёфасида мунгли, лекин бир нарсага қаттиқ аҳд қилган кишиларда бўладиган қатъий ҳолат, чамаси мен йўқлигимда тўйиб йиғлаган. Олдинги гўзаллиги, орасталигини анчайин йўқотганлигини, лўппи юзлари ориқлаб, оҳу кўзларидаги сергаклик ўрнини сўлғинлик эгаллаганлигини, киртайиб қолганлигини шу топда сездим. Унга раҳмим келди, лекин қандайдир бегона, касофат совуқ куч уни эркалашимга, ҳол-аҳвол сўрашимга монеълик қилди. Асаджонни ота бўлиб қўлга олиш, уни осмонларга отиб завқлантириш хаёлимга ҳам келмади.

— Егани бирор нарсанг борми, қорним очиб кетди? — дедим унга ер остидан қараб.

У дик этиб ўрнидан турди-да, столга дастурхон ёзди ва ликопда қовурилган тухум, чой, нон, ширинликлар қўйди. Асаджон онасидан кўз узмай, жимгина бармоқчаларини ўйнаб ётарди.

— Чой ҳам совиб қолгандир, анча бўлди дамлаганимга, ўзингиз ҳаяллаб кетдингиз, — деди ва бир чеккада туриб менга ўйчан тикилиб қолди. Мен унга эътибор бермадим, қовоғимни сира очгим келмасди. «Намунча тикилмаса. Нима, эрингни биринчи марта кўришингмиди?!» — хаёлимдан ўтказдим. Тоғни талқон қилиб келгандек иштаҳа билан санчқини қўлга олган эдим... ювуқсиз экан. Роса инжиқлигим тутиб турганигами, хунобим ошиб:

— Нимага санчқи ювуқсиз, хўш, нимага?! — дедим ва уни ликопга зарда билан урдим. Ликопнинг бир чети учиб, пиёлага тушди.

— Ҳозир, Ашраф ака, тозасини олиб чиқаман, мен адашиб... — дея ошхонага кириб кетаётган эди, уни тўхтатдим.

— Битта санчқини ювиб қўйиш шунчалик қийинмикан? Ўргилдим сендақа хотиндан! Ёки бирор нарсани бошлагинг келяптими, ширин гапларни соғиниб қолдингми, а?

— Вуй, Ашраф ака, намунча шовқин соласиз, битта ювуқсиз санчқига шунчаликми?..

— Ҳа, шунчалик, мени охирги пайтлар менсимай қўйяпсан, билиб қўйгин, бу билан барака топмайсан, ўзингга бир нарса тилаб оласан, тушундингми?!

Шарифа турган жойида қошларини чимириб бир оз қараб қолди, сўнг:

— Керак бўлса ювиб олинг, сиз кўчаларда бекор юриб келган бўлсангиз, мен бола катта қилаяпман, кун бўйи ухлаб ётганим йўқ, — дея чинқириб йиғлаётган Асаджонни силтаб кўтарганича ичкари уйга кириб кетди. Менимча, турмуш қурганимиздан буён биринчи марта ана шундай қаттиқ тўқнаш келишимиз эди. Ҳар сафар Шарифа ёки мен бир гапдан қолардик, бу галгисида эса иккаламиз ҳам тилимизни тиёлмадик.

— Нима, нима, ҳали бетга чопар бўлиб қолдингми, а? — дедим жазавам тутиб. — Бу турищда эртага бошимда ёнғоқ чақасан сен!

— Ҳа, аввал ўзингизни билинг, энди шунақа ҳам бўлади, — «Қўлингиздан келганини қилинг», дегандек у ичкари уйдан товуши қалтираб бақирди.

Югуриб ичкарига кирдим ва ўзимни босолмай, ўша топда ўзимга ҳам бўйсунмаган мана шу аблаҳ қўлларим билан жаҳл аралаш бир марта шапалоқ тортиб юбордим.

Қаранг, ука, мен буни кечиришим керак эди. Битта санчқининг ювуқсизлиги севгига қарши исёнга айланиб кетиши хаёлимга ҳам келмабди. Атайин қилинмаган ҳар қандай айбни кечириш мумкин, бу менинг ҳаётдан чиқариб олган хулосам. Бу ерда эса мен оддийгина тасодифнинг қайишқоқ иродасига бўйсунаяпман. Одамларнинг севгисини поймол бўлишига улуғроқ асослар: давр, замон, макон, тузум сабабчи бўлган. Менинг эса санчқим ювилмаган экан, холос. Эркак киши сал кенгфеълроқ бўлиши керак экан-да.

...Ашраф ака ерга қараб олди. Балки кўзларига сизиб чиққан ёшни мендан яширмоқчи бўлгандир... Йўқ, унинг кўзларида ёш йўқ эди. Эр кишининг йиғлаши осон эмас. Унинг юраги бўзламоқда эди. Юрак эса ёш тўкмай, товушсиз изтироб чекади. Яна гапларидан кўриниб турбидики, у ўз-ўзидан нафратланмоқда эди. Мен орага бирор сўз қўшиш, унинг кўнглига таскин бўладиган бирор сўз айтиш ортиқча эканлигини тушундим.

— Жаҳл чиқса ақл кетади, деб шунга айтар эканлар-да. Асаджон баттар чинқириб йиғлади, Шарифа эса юзини ёстиққа босиб, уни бесас намлай бошлади. Ташқарига чиқиб, ғувиллаб кетаётган бошимни чангаллаб ўтириб қолдим. Бу пайтда ўзимни ҳақ ва тўғри иш қилдим деб ўйлар, кўзимга ҳеч нарса кўринмас эди. Севгилимни менинг қўлимга тушиб иқболи забун, тақдири шум бўлаётгани ҳақида заррача ўйламабман. Бир оз вақтдан кейин Шарифа чиқди ва:

— Кетаман, — деди.

— Нима? Қаёққа? Йўқол! — дедим столга бор кучим билан муштлаб. — Аллақачон кетгин эди, даф бўлгин эди!.. — Уни қаердаги исқирт сўзлар билан сўкдим.

У миқ этмай кийинди ва йиғлаб ётган Асаджонни қалин ўраб, эшикни қарсиллатиб ёпганича зиналардан тапир-тупур қилиб пастга тушиб кетди. Изидан ликопни отган эдим, эшикка тегиб чил-чил синди.

Бир оздан сўнг ҳовуримдан тушгач, қишнинг қировли кунида қип-қизил гўдак билан қаёққа кетди экан, деб ўйланиб қолдим. Оёғимга илинган нарсани кийиб, кўчага милтиқнинг ўқидек отилиб чиққанимда Шарифа ғойиб бўлган эди. Шу кундан бошлаб уйимдан нур кетди, файз йўқолди, чақалоқнинг бахтиёр, шодон қийқириғи тинди. Кечалари мижжа қоқмай ўйланиб, сиқилиб, сигарета тутатиб чиқадиган бўлдим. Гарчи мен бўлсам-да, уйимиз кимсасизга ўхшар, бехосият ҳувиллаб қолган эди. Андаккина кеч, Шарифа кетганидан кейин уни тушундим, соғиндим. Асаджонни суйиб, ўпиб эркалагим келди. Ёнингдан оққан сувнинг қадри йўқ, деб бежиз айтмас эканлар. Давангирдек алп қоматим, йигит бошим билан ўзимни ўзим койиб, биринчи марта ҳўнграб йиғладим. Лекин Шарифанинг орқасидан бирор марта йўқлаб бормадим. Бунга йигитлик ғуруримми, умуман қандайдир мавҳум ички куч йўл қўймас эди. Мен уни ўзи бир эмас, бир кун эшик қоқиб кириб келади ёки ота-онаси олиб келиб ташлайди, ахир, ўртада фарзанд бор-ку, деб ўйлардим. Йўқ, у келмади! Умуман қайтмайдиган бўлиб кетган экан.

Орадан бир ой ўтгач, қуда томон келиннинг кўчларини олиб кетди. Бир йилдан сўнг эса... ота-онам ўртага тушиб, уруш-жанжал билан қонуний ажрашдик. Менинг тавба-тазарруларим, оҳ-воҳларим ҳеч қандай наф бермади, уларни инсофга келтирмади. Асаджон Шарифа билан қоладиган бўлди ва Шарифа... нафақадан воз кечди. Мен чироғи ўчиқ, кимсасиз ҳувиллаб ётган уйимга яна мулзам, сўппайиб кириб келдим.

Албатта, шу билан ҳаммаси эсдан чиқиб кетади, деб сабримга, иродамга суянмадим. Оталик туйғуси мени уйда ўтиришимга сира йўл қўймади. Бир неча бор Шарифанинг йўлига чиқдим, кечалари мажнунсифат бўлиб уларнинг кўчаларига бориб қолдим. Лекин ҳеч қайсиниси фойда бермади. Шарифа мен билан гаплашишни, ҳатто кўришишни истамасди. Асаджонни кўриш ҳам насиб этавермади. Чамаси, уни кўчага олиб чиқмасдан, отасининг кўзидан нари сақлардилар.

Мана, орадан дунёда фақат мен учун армонли уч йил ўтди. Яқинда Шарифани ўзи билан бирга ишлайдиган йигитга турмушга чиқибди, деб эшитдим: Кеча зарур иш билан кетаётиб, уни тасодифан кўриб қолдим. Юрагим ич-ичидан орзиқиб кетди. Афсуски у... эри билан бирга эди. Асаджонни етаклаб олишибди, мен уларни зумда танидим (танимай бўладими). Ўғилчамни югуриб бориб бағримга босгим, юзларидан чўлпиллатиб ўпгим, мен отангман, ҳа, ҳа, сенинг бераҳм отанг бўламан, дегим келди. Ўша пайтда бунинг иложи йўқ эди. Турган жойимда ерга михланиб қолдим. Шарифа ҳам тўлишиб, очилиб кетибди. Эри (!) унга нималарнидир завқ билан тушунтириб, кулдириб борарди. Чамаси, улар театрдан чиққан кўринади. Охири чидай олмадим: ўзимни учраган троллейбусга уриб телбанамо ҳаракат билан нималарнидир пичирлаганча жўнаб қолдим.

...Мана шу охирги воқеа сизга арзодимни айтишга туртки бўлган эди. Ҳозирги кунларга келсак, ўз мутахассислигим бўйича қурилиш муҳандиси бўлиб ишлаяпман. Ҳаётдан бир марта дакки еганимдан сўнг, ҳечдан кўра кеч бўлса ҳам ишга кирганман. Ташвишлар кўп, турмуш шуниси билан қизиқ экан. Лекин... уйланганим йўқ. Балки бу иш вақти келиб бўлиб қолар, нима бўлганида ҳам умримнинг охирига қадар Шарифани ҳурмат билан эслаб ўтаман. Майли, мен розиман, улар бирбирларини тушуниб, бахтли яшашсин. Асаджон билан ҳам вақти соати келиб топишиб олармиз. Қаерда бўлса ҳам омон бўлса бас!

Ашраф ака ўрнидан туриб кетди.

— Шунақа гаплар, ука, — деди у чуқур нафас олиб. — Ҳаётда ҳеч хатс қилманг, севгини кўз қорачиғидек асранг, акс ҳолда менга ўхшаб афсус қилиб юрасиз. Хўп, бўлмаса, мен энди борай, мана, анча гаплашиб ўтирдик. Қиладиган ишлар кўп.

Мен унга қаршилик кўрсатмадим. Қўл беришиб хайрлашдик.

Ашраф ака қоронғу йўлак бўйлаб узоқлашар экан, унинг кетидан ўйга толганча қараб қолдим...

Бешариқ, 1984 йил.

ЁН ДАФТАРГА ҚАЙДЛАР

Дунёдаги энг катта китоб яқинда Франциянинг Тулуза шаҳрида нашр қилинди. Бу улкан китобнинг бўйи уч, эни тўрт метр, оғирлиги эса 8 тонна.

Китоб нашриётнинг 150 йиллиги нишонланаётган куни кўргазмага қўйилди. Ҳар бир босма тобоғи 200 килограмм атрофида бўлган 30 босма тобоқли бу китобда адабиёт, санъат, техника соҳасида шуҳрат қозонган шу ерлик машҳур шахсларнинг ҳикоялари ва таржимаи ҳоли жам бўлган.

* * *

Америкалик астрономларнинг аниқлашича, Галактикамиздаги энг олис юлдузгача бўлган масофа — 160 минг ёруғлик йили экан. Шу пайтгача эса Галактикамиз узунлиги юз минг ёруғлик йилидан ортиқ эмас, деб ҳисобланарди.

* * *

Дунёдаги юқори вольтли энг узун сувости кабели Ботника кўрфазидаги шведларнинг Форсмарк электростанциясидан финларнинг Раума шаҳрига (200 км масофада) ўтказилган. Ундаги ток кучланиши — 400 киловольт, ток кучи эса 1250 ампера тенг.

* * *

Ла-Манш остидан ўтувчи туннел йўлда археологлар, палеонтолог ва геологларга тегишли кўпгина ажойиб нарсалар топишди. Бронза асрида яшаган 2500 дан ортиқ буюмлар, 12400 йиллик қайин дарахтининг танаси, 9400 йил бурунги барг ва мох излари қатламлари шулар жумласидандир.

А. АЛИЕВ тайёрлаган.

Бош муҳаррир
Саъдулла ҲАКИМ.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги жамоаси Жиззах вилояти Бахмал тумани халқ таълими бўлими мудири Саидаҳмад Мирзабековга отаси
Мирзабек ИРГАШЕВнинг
вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий Кўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 33-04-21, 52-35.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

Босишга топшириш вақти 20.00. Босишга топширилди 19.30.

Г-580. ИНДЕКС: 64595. Тираж 110560. 1 2 3 4 5 6